Ἀριθ. 203 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ Δ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ὄγδοος

Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐντῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

18 Νοεμβρίου 1879

Σφραγὶς τῆς τῶν Κρητῶν Ἐπιτροπῆς ἐπὶ ἐπαναστάσεως.

[Ἐκ τῆς Συλλογῆς Παύλου Λάμπρου].

ΟΛΥΜΠΙΑΚΑ

Κύριός τις ἐν Ἀθήναις, ὑπογραφόμενος Δ., λυπούμενος ἅμα καὶ ἀγανακτῶν διότι « λίαν ἀταλαίπωρος εἶναι ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας τοῖς πλείστοις τῶν παρ' ἡμῖν λογίων », ἐπεχείρησεν ἐν τῇ *Κλειοῖ* (ἀρ. 954,29-11 Ὀκτωβρίου 1879), «νὰ συντελέσῃ πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ». Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς διατριβῆς ἡμῶν περὶ Ὀλυμπίας τῆς καταχωρισθείσης ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* (ἀρ. 182). Ἡμεῖς σφόδρα χαίρομεν διὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀνδρός, οὐ μόνον διότι εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἴμεθα θιασῶται τῆς ἀληθείας καὶ φίλοι τῶν ἐπικρίσεων, ὅταν αὗται εἶνε εἰλικρινεῖς, ἀλλὰ καὶ διότι ἂν δὲν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Σωκρατικὴν ἀρετὴν τοῦ νὰ προτιμῶμεν νὰ ἐλεγχώμεθα ἢ νὰ ἐλέγχωμεν, γενναίως ὅμως φέρομεν τὸ ἐλέγχεσθαι, ὡς οὐδένα ἄνθρωπον νομίζοντες ἀναμάρτητον, ἥκιστα δὲ ἡμᾶς αὐτούς. Πρέπει ὅμως καὶ αὐτὸς ὁ ἐπικριτὴς νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι μεγάλης τιμῆς ἠξίωσε τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν διατριβὴν ἡμῶν, περὶ ἧς προλαβόντες εἴπομεν, «Ἀλλὰ πιστεύω ὅτι οἱ ἀναγνῶσται τῆς *Ἑστίας* εἶνε τοσοῦτον ἐπιεικεῖς, ὥστε τὰς μὲν λεπτομερείας καὶ ἐπιστημονικὰς ἀκριβείας νὰ παραπέμψωσιν εἰς τοὺς ἐπίτηδες περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους, ἁπλᾶς δὲ μόνον ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις νὰ δεχθῶσιν οὐχὶ εἰδικοῦ ἀρχαιολόγου, ἀλλ' ἐραστοῦ τῆς ἀρχαιολογίας». Ὁ κ. Δ. δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἐπιεικῶν· εἶνε αὐστηρὸς ἐπικριτής. Ἔστω· παρατηροῦμεν μόνον εἰς αὐτὸν μετὰ πάσης ἀπαθείας ὅτι ὅστις ἐπικρίνει τὰ τῶν ἄλλων ὀφείλει πρῶτον μὲν, ἂν θέλῃ νὰ ἶνε δίκαιος, νὰ ἐννοῇ καλῶς τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μὴ παρεξηγῇ αὐτά· δεύτερον δὲ νὰ μὴ *αὐξάνῃ μᾶλλον* αὐτὸς *τὸ κακόν, εἰς οὗ τὴν περιστολὴν θέλει νὰ συντελέσῃ*.

Μ' ἐλέγχει ὁ κ. Δ. διότι μίαν ἱέρειαν ὠνόμασα τῆς Χαμύνης *Ἀρτέμιδος*, ἐν ᾧ τὸ ὀρθὸν εἶνε τῆς Χαμύνης *Δήμητρος*· ὁμολογῶ τὸ λᾶθος· εἶνε lapsus calami ἢ καὶ lapsus memoriae, ὅπερ ἴσως ἤθελε διορθωθῇ, ἂν δὲν ἀπεδήμουν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς διατριβῆς. Ἀλλ' ὅτε κατακρίνει τὰς αἰτιολογίας, δι' ἃς εἴπομεν ὅτι ἐξῃρεῖτο τοῦ περὶ τῶν ἄλλων γυναικῶν νόμου ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος, προφανῶς διαστρέφει ἢ δὲν ἐννοεῖ τὰ γεγραμμένα. Ἡμεῖς εἴπομεν δύο λόγους τῆς ἐξαιρέσεως· πρῶτον ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος (καθ' ὃ ἱέρεια, ἤγουν ἄνανδρος γυνή) «*κατετάσσετο* εἰς τὰς παρθένους », τουτέστιν ἐθεωρεῖτο ὡς παρθένος, ὅπερ δὲν σημαίνει ὅτι *ἦτο* παρθένος, ὡς ὑπέλαβεν ἡμᾶς λέγοντας ὁ κ. Δ. Ἦτο λοιπὸν περιττὸν νὰ παραπέμψῃ εἰς τὸν Παυσανίαν, ἵνα καταδείξῃ ὅτι ἦτο *γυνή*. Ἐν παρέργῳ δὲ σημειοῦμεν ὅτι τὸ πρῶτον τῶν χωρίων τοῦ Παυσανίου (5, 6, 7), ἐξ οὗ δῆθεν « σαφῶς δηλοῦται ὅτι ἡ ἱέρεια τῆς Δήμητρος Χαμύνης ἦτο γυνὴ καὶ οὐχὶ παρθένος», οὐδὲ ἴχνος περιέχει οὔτε περὶ Δήμητρος Χαμύνης οὔτε περὶ τῆς ἱερείας αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ τῆς Καλλιπατείρας ὅτι ἐφωράθη οὖσα *γυνὴ* (καὶ οὐχὶ ἀνήρ)· ἡ δευτέρα αἰτιολογία, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐτάραξε τὴν περὶ Δήμητρος Χαμύνης θρησκευτικὴν συνείδησιν ἢ τὴν ὑπὲρ τῆς ἱερείας σεμνοτυφίαν τοῦ ἐπικριτοῦ, ὅτι παρεχώρησαν εἰς τὴν ἱέρειαν ὡς τιμητικὴν ἐξαίρεσιν ὅ,τι δὲν ἐδύναντο νὰ κωλύσωσι, δὲν εἶνε ἡμέτερον ἐπινόημα, ἀλλὰ λίαν ὀρθὴ κρίσις τοῦ Κουρτίου (Pelopon. II, σελ. 65: Man gab der Priesterin als Ehrenrecht was man ihr zu verwehren keine Macht hatte).

Δεύτερον ἁμάρτημα ἐν τῇ διατριβῇ μου εὑρίσκει ὅτι τὸν υἱὸν τῆς Καλλιπατείρας ὠνόμασα *Πεισίδωρον* καὶ ὄχι *Πεισίροδον*. Φοβερὰ ἀσυνειδησία! Ἀλλ' αἴτιος αὐτῆς δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀλλ' ἡ ἔκδοσις τοῦ Παυσανίου, ἣν προχείρως μετεχειρίσθην, ἡ στερεότυπος τοῦ 1829, ἐν ᾗ προφανῶς πανταχοῦ γράφεται *Πεισίδωρος*. Δὲν ἦτο δὲ ὁ ἄνθρωπος τοσοῦτον σπουδαῖος ὡς πρὸς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Ἑστίας*, ὥστε νὰ προστρέξω-

μεν καὶ εἰς νεωτέρας ἐκδόσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Καὶ τὸ τρίτον ἁμάρτημα, ὅπερ ἀποδίδει εἰς τὴν διατριβήν μου ὁ κ. Δ. ἀποδεικνύει ὅτι παρενόησεν ἢ διέστρεψε τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. Ἡμεῖς ἐγράψαμεν «ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔργον λαμπρὸν τῶν ἀρίστων τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Φειδίου ἐργασθέντων». Ὁ κ. Δ. ἀντιλέγει εἰς ταῦτα «Ἀλλ' ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὡς ἀρχιτέκτονα τοῦ ναοῦ Λίβωνα ἄνδρα ἐπιχώριον». Καὶ τίς ἀρνεῖται τοῦτο; ἢ τί ἕπεται ἐκ τούτου; Ἔργον τι, οἷος ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός, γίνεται λαμπρὸν μόνον ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος; Οἱ ἄλλοι τεχνῖται, οἵτινες ἴσως πλειότερον συνετέλεσαν εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ ναοῦ καὶ εἶνε ὀνομαστότατοι, πρέπει νὰ παρασιωπηθῶσιν, ἵνα μνημονευθῇ μόνος ὁ ἄγνωστος ἀλλαχόθεν Λίβων τοῦ Παυσανίου; Ἀλλὰ προδήλως ὁ ἐπικριτὴς ἀγνοεῖ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός· ἄλλως θὰ ἐσιώπα. Ἃς μάθῃ λοιπὸν οὐχὶ παρ' ἡμῶν, οἵτινες δὲν εἴμεθα εἰδικοὶ ἀρχαιολόγοι, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κουρτίου (Peloponnes II σελ 54 καὶ 110, ἔνθα καὶ εἰς ἄλλους γίνεται παραπομπὴ) τὰ ἑξῆς. Εἶνε γνωστὸν ὅτι οἱ Ἠλεῖοι κατέστρεψαν τὴν ἀρχαίαν πόλιν Πῖσαν· ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς ἐφρόντισαν νὰ δημιουργήσωσί τι νέον, καὶ διὰ πολιτικοὺς λόγους ἐπεχείρησαν τὴν ἡλιακὴν ἤδη γενομένην Ὀλυμπίαν νὰ λαμπρύνωσιν ἔτι μᾶλλον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπεφάσισαν τὴν λείαν τὴν ἐκ τοῦ πρὸς τοὺς Πισάτας πολέμου νὰ δαπανήσωσιν εἰς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. «Οὕτως, λέγει ὁ Κούρτιος, ἱδρύθη τὸ νέον Ὀλυμπιεῖον, οὗ τινος τὴν οἰκοδομὴν ἀνέθεσαν οἱ Ἠλεῖοι εἰς ἐγχώριόν τινα *τέκτονα* (Παυσαν. 5, 10, 3), τὸν Λίβωνα. Καὶ ἤρξατο μὲν οἰκοδομούμενος ὁ ναὸς μετὰ τὴν 50 Ὀλυμπιάδα· *μετὰ τριάκοντα δὲ καὶ πέντε* Ὀλυμπιάδας ἦτο ἀκόμη ἀτελής· ἢ ἀπεφασίσθη νὰ γείνῃ νέα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα αὐτοῦ ἐπισκευή..... καὶ πρὸς τοῦτο προσεκλήθη ἐξ Ἀθηνῶν *ὁλόκληρος ἀποικία τεχνιτῶν*. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἤλιδος ἀνέθεσαν διὰ συμβολαίου μετὰ γενναίας ἐμπιστοσύνης τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως εἰς τὸν Φειδίαν κ.τ.λ» Μετὰ ταῦτα λοιπόν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων γνώμην, εἰς τίνα ἀνήκει ἡ λαμπρότης τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, εἰς τὸν Λίβωνα ἢ εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐργασθέντας τεχνίτας;

Νοσιμωτάτη εἶνε ἡ τετάρτη παρατήρησις τοῦ ἐπικριτοῦ. Ἡμεῖς μὲν ἐνομίσαμεν ὅτι ὁ γλύπτης Παιώνιος ὁ Μενδαῖος κατήγετο ἐκ τῆς Μένδης, πόλεως Μακεδονικῆς παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀπέναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πηνειοῦ. Ὁ δὲ κ. Δ. ὑπολαμβάνει τὴν πόλιν Θρακικήν, πειθόμενος εἰς τὸν Παυσανίαν, ὅστις νομίζει αὐτὴν «Θρακίαν» καὶ τοὺς Μενδαίους «οἰκοῦντας ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἶνῳ πόλει». Πιστεύει ἄρα ὅτι δύω ὑπάρχουσι Μένδαι πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ἡ μὲν ἐπὶ τῆς Παλλήνης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου· ἡ δὲ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης «ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἶνῳ πόλει».

Ἀλλὰ πρὶν παρασυρθῇ τοσοῦτον οἰκτρῶς ὑπὸ τοῦ ἐν γένει μὲν οὐχὶ βαθεῖαν κρίσιν μαρτυροῦντος Παυσανίου, περὶ δὲ τὰ γεωγραφικὰ τὰ μὴ στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν περιήγησιν λίαν ἀμελῶς ἔχοντος (ἴδ. Preller Polemon. Fragm. σελ. 188), δὲν ἤνοιγε τὸ λεξικὸν τοῦ Pape, ἢ δὲν ἔρριπτεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τὸν ἄτλαντα τοῦ Κῖπερτ, ἵνα ἐξ αὐτῶν μάθῃ ὅτι (πλὴν τῆς Αἰγυπτιακῆς, περὶ ἧς οὐδεὶς ἐνταῦθα λόγος) μία μόνη ὑπάρχει Μένδη, ἐπὶ τῆς Παλλήνης; ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἀνεγίνωσκε τὸν Brunn ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς Sitzungsberichten der Academie der Wissenschaften zu München, εἰς ἃ ἡμᾶς παραπέμπει νὰ διδαχθῶμεν, ἐν τῷ Α'. τόμ. τοῦ 1879, σελ. 316: Paeonios aus Mende, einer Stadt der makedonisch-chalkidischen Halbinsel Pallene (Paus. 5, 10, 6); Ἐπλανήθη ὁ ἐπικριτής, ὅπως ἴσως καὶ ὁ Παυσανίας, ἀγνοῶν ὅτι ἡ Χαλκιδική, ἐφ' ἧς ἡ Μένδη, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν χῶραι ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν Θρᾴκη (ὅθεν καὶ «χωρία ἐπὶ Θρᾴκης» καὶ «σύμμαχοι οἱ ἐπὶ Θρᾴκης» παρὰ Θουκυδίδῃ λέγονται αἱ κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους πόλεις). Ἡμεῖς ὡρίσαμεν διὰ μακροτέρων τὴν Μένδην οὐχὶ τυχαίως, ἀλλ' ἐπίτηδες, διότι εἴχομεν παρατηρήσῃ ὅτι ὁ μακαρίτης Ε. Δεληγεώργης ἐν τῇ περὶ Ὀλυμπίας διατριβῇ (Ἐφημερ. Φιλομαθ. 14 Αὐγ. 1876, σελ. 2984-5) εἶχεν ὡσαύτως πλανηθῇ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου. Ἀλλ' ἐκεῖνος εἶνε συγγνωστός, διότι δὲν ἦτο οὔτε ἀρχαιολόγος οὔτε φιλόλογος οὔτε ἐπικριτής.

Ἔρχεται κατόπιν ἄλλη παρατήρησις περὶ τῆς περιβοήτου λάρνακος τοῦ Κυψέλου. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο καλλιτέχνημα ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ Heyne μέχρι τῆς σήμερον, ἐπὶ μίαν δηλ. ὁλόκληρον ἑκατονταετηρίδα, ἀντικείμενον πολλῶν καὶ ποικίλων ἐρευνῶν, συζητήσεων καὶ ἀντιλογιῶν, καθ' ἃς ἐξηνέχθησαν διάφοροι γνῶμαι περί τε τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τῆς διαθέσεως τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀναγλύφων. Αἱ διάφοροι αὗται γνῶμαι συγκεφαλαιοῦνται εἰς δύω, ὧν ἡ μέν, τοῦ Visconti, O. Jahn, Overbeck καὶ ἄλλων, εἶνε ὅτι ἡ λάρναξ ἐρειδομένη πρὸς τοῖχον εἶχε τὰ ἀνάγλυφα μόνον ἐπὶ τριῶν πλευρῶν· ἡ δέ, τοῦ Heyne, Quatremère de Quincy, Welcker, Schubart, Ruhl καὶ ἄλλων, ὅτι, περίπτος οὖσα, εἶχε τὰ κοσμήματα ἐπὶ τῶν πέντε αὐτῆς πλευρῶν. Ἡμεῖς πεισθέντες ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Παυσανίου ὅτι ἡ *μόνη ὀρθὴ* γνώμη εἶνε ἡ δευτέρα (ὅπερ ἐλπίζομεν προσεχῶς ἀλλαχοῦ ν' ἀποδείξω-

μεν) ταύτην ἠκολουθήσαμεν γράφοντες τὰ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ*. Ὁ δὲ κ. Δ. ἀβασανίστως δέχεται τὴν πρώτην, πρόθυμος ἴσως, ἂν ἡμεῖς μετὰ ταύτης συνετασσόμεθα, νὰ ἐλέγξῃ ἡμᾶς διότι δὲν παρεδέχθημεν τὴν δευτέραν.

Ἡ ἑπομένη παρατήρησις εἶνε τοιαύτη, ὥστε δύναται νὰ κινήσῃ καὶ τοῦ ἀπαθεστάτου ἀνθρώπου τὴν ἀγανάκτησιν διὰ τὴν διαστροφὴν τῶν ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένων. Παραθέτων ὅσα ἡμεῖς εἴπομεν περὶ τοῦ γυμνασίου καὶ βουλευτηρίου, ἐπισυνάπτει τὸ ἑξῆς εὐσυνείδητον σκῶμμα. «Οὕτωσι ὁ καθηγητής, ἀράμενος ἐκ τῆς Ἤλιδος τὸ γυμνάσιον καὶ τὸ βουλευτήριον αὐτῷ Πενειῷ μετέθηκεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν». Πόθεν ἐβεβαιώθη ὁ δίκαιος ἐπικριτὴς ὅτι ἡμεῖς ἐξετελέσαμεν τῷ ὄντι τὸν ὑπερηράκλειον τοῦτον ἄθλον; Ἂν δὲν ὑπῆρχε γυμνάσιον καὶ βουλευτήριον ἐν Ὀλυμπίᾳ, (ἀδιάφορον ἂν τὸ βουλευτήριον ἔκειτο ἐντὸς τῆς Ἄλτεως, ὅπερ συνομολογοῦμεν) θὰ εἶχε δίκαιον καὶ νὰ ἐλέγχῃ καὶ νὰ σκώπτῃ ἡμᾶς διὰ τὴν μετάθεσιν. Ἀλλ' εὐτυχῶς ἡ ὕπαρξις βουλευτηρίου καὶ γυμνασίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, μαρτυρουμένη ὑπό τε τοῦ Παυσανίου καὶ τῶν ἀνασκαφῶν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπιδέχεται ἀμφιβολίαν. Ἀλλὰ εἰκάζει ὁ κ. Δ. ὅτι ἐπειδὴ ὁ Παυσανίας λέγει που ὅτι ἐν τῷ ἐν Ἤλιδι βουλευτηρίῳ «ἐπιδείξεις λόγων τε αὐτοσχεδίων καὶ συγγραμμάτων ποιοῦνται παντοίων», εἴπομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐγίνοντο ἐπιδείξεις ἐν τῷ βουλευτηρίῳ ἢ ἐν τῷ γυμνασίῳ (ἐπίτηδες κατελίπομεν ἀόριστον τὴν φράσιν ἐν τῇ *Ἑστίᾳ*), εἰκάζει, λέγομεν, ὁ κ. Δ. τὴν πρωτότυπον εἰκασίαν ὅτι ἡμεῖς ἢ ἐξ ἀμελείας ἢ ἐξ ἀμαθείας ἴσως μετεθέσαμεν γελοίως τὰ ἐν Ἤλιδι εἰς Ὀλυμπίαν. Ἂν ὁ ἐπικριτὴς ἦτο δίκαιος καὶ τῆς ἀληθείας μόνον ζητητής, ἤθελεν ἐννοήσῃ ὅτι ἡμεῖς ἁπλῶς διάφορα ἐφρονήσαμεν καὶ φρονοῦμεν περὶ τῶν ἐπιδείξεων ἢ ὅ, τι αὐτὸς καὶ ἄλλοι ἴσως φρονοῦσι, καὶ ἤθελε κατακρίνῃ *ταύτην* ἡμῶν τὴν γνώμην· σεβόμενος ὅμως ἑαυτὸν ἤθελεν ἀπέχῃ τοῦ ἀνυποστάτου καὶ ἀνουσίου σκώμματος.

Παρὰ Παυσανίᾳ οὐδαμοῦ γίνεται ἴδιος λόγος περὶ συγγραφικῶν ἢ ῥητορικῶν ἢ διαλεκτικῶν ἐπιδείξεων ἐν Ὀλυμπίᾳ, οὔτε ἂν οὔτε ποῦ ἐγίνοντο. Ἐν παρόδῳ δὲ μόνον λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ ἀνδριάντος Γοργίου τοῦ Λεοντίνου, λέγει τὰ ἑξῆς· «εὐδοκιμῆσαι δὲ Γοργίαν λόγων ἕνεκα ἔν τε πανηγύρει τῇ Ὀλυμπιακῇ φασι καὶ ἀφικόμενον κατὰ πρεσβείαν ὁμοῦ Τισίᾳ παρ' Ἀθηναίους» (6, 17, 8). Ἀλλ' ὅτι πολλαὶ τοιούτου εἴδους ἐπιδείξεις ἐγένοντο ἐν τῇ περιφανεῖ ἐκείνῃ πανηγύρει, περὶ τούτου οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, διότι πολλὰς καὶ ἀλλαχόθεν ἔχομεν μαρτυρίας ἀναμφισβητήτους. Ποῖος ὅμως ἦτο διὰ ταύτας ὡρισμένος τόπος; Μία μόνη ὑπάρχει μαρτυρία, ἡ τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν τῷ Ἀετίωνι, καθ' ἣν δῆθεν ὁ Ἡρόδοτος ἠγωνίσθη ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ὀλυμπιείου· εἶνε αὐτὴ ἐκείνη, ἣν ὁ ἐπικριτὴς ἀντιτάσσει εἰς τὴν γνώμην ἡμῶν.

Ἀλλ' ἡ εἴδησις αὕτη δὲν φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀξιόπιστος, διότι τὸ συγγραμμάτιον ἐκεῖνο τοῦ Λουκιανοῦ περιέχει τοσαύτας ἀκρισίας, ὥστε προκειμένου περὶ ἱστορικῆς ἀληθείας, δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀναμφισβήτητος μαρτυρία· οὕτω δὲ ἐθεωρήθη καὶ αὐτὸ καὶ τὰ πλεῖστα τοῦ Λουκιανοῦ συγγράμματα ὑπὸ τῆς ὑγιοῦς ἱστορικῆς κριτικῆς. Ὁλόκληρον τὸ ἐν τῷ Ἀετίωνι περὶ τοῦ Ἡροδότου διήγημα, περὶ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ παρουσίας τοῦ ἱστορικοῦ, περὶ τῆς ἀναγνώσεως ὅλου τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ὀλυμπιείου, περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν βιβλίων τῆς ἱστορίας αὐτοῦ διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν Μουσῶν, ἀπεδείχθη ὡς σοφιστικὸν πλάσμα ὑπὸ τοῦ Dahlmann (Forschungen auf dem Gebiete der alten Geschichte II, 1) καὶ ὑπὸ τοῦ A. Schoell (Philologus, 1855, X, σελ. 410), ἴδε καὶ τὸν τελευταῖον βιογράφον τοῦ Ἡροδότου A. Bauer (Herodot's Biographie σελ. 30). Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Λουκιανός, πλάσας τὸ περὶ τοῦ Ἡροδότου διήγημα, δὲν ἔπλασεν ὁμοίως, ἀλλὰ παρέλαβεν ἐκ τῆς συγχρόνου αὐτοῦ συνηθείας ὅ,τι λέγει περὶ τοῦ ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ ἀγῶνος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἦτο δυνατὸν ἐν τῷ μέρει ἐκείνῳ τοῦ ναοῦ, ὅπερ ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σκοτεινὸν καὶ ἐχρησίμευε μᾶλλον ὡς θησαυροφυλάκιον, νὰ τελῶνται ἐπιδεικτικοὶ ἀγῶνες καὶ νὰ ἐκφωνῶνται λόγοι ὀλυμπιακοὶ εἰς ἐπήκοον τῶν ἐκεῖ συνηθροισμένων πολυπληθῶν Ἑλλήνων. Πόσοι ἄνθρωποι θὰ ἐχώρουν ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ ἐκείνῳ, ὅπερ ἅμα καὶ θησαυροφυλάκιον ἦτο; Τὸ πολὺ ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὁ χῶρος οὗτος εἰς διαλεκτικάς τινας ἐπιδείξεις ἐν λίαν στενῷ κύκλῳ ἀκροατῶν, οἵας ἐπεδεικνύετο Ἱππίας ὁ Ἠλεῖος, ὡς φαίνεται ἐξ ὅσων αὐτὸς λέγει παρὰ Πλάτωνι (Ἱππ. Ἐλάττ. 373 c). «Καὶ γὰρ ἂν δεινὰ ποιοίην, ὦ Εὔδικε, εἰ Ὀλυμπίαζε μὲν εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων πανήγυριν, ὅταν Ὀλύμπια ᾖ, ἀεὶ ἐπανιὼν οἴκοθεν ἐξ Ἤλιδος εἰς τὸ ἱερὸν παρέχω ἐμαυτὸν καὶ λέγοντα ὅ,τι ἄν τις βούλεται, ὧν ἂν ἐμοὶ εἰς ἐπίδειξιν παρεσκευασμένον ᾖ, καὶ ἀποκρινόμενον τῷ βουλομένῳ ὅ,τι ἄν τις ἐρωτᾷ κτλ». Ἀλλ' εἰς ἀπαγγελίαν λόγων πανηγυρικῶν, οἷοι τοῦ Γοργίου καὶ Λυσίου οἱ Ὀλυμπιακοὶ καὶ τοῦ Ἰσοκράτους ὁ πανηγυρικός, ἂν εἶνε ἀληθεῖς τῶν παλαιῶν αἱ μαρτυρίαι ὅτι ἐξεφωνήθη ὁ λόγος ἐν τῇ ὀλυμπιακῇ πανηγύρει (Φιλοστρ. Β. Σοφιστ. Α', ιζ' 2, Μενάνδρου περὶ ἐπιδεικτικῶν 4, Τόμ. III σελ. 391 Σπέγγελ), ἀπαιτεῖται τόπος εὐρύχωρος εἰς ὑποδοχὴν τῶν παντοδαπῶν ἀκροατῶν τῶν συνερχομένων εἰς μεγάλην ἐθνικὴν πανήγυριν. Πρβλ. τὸν Φιλόστρατον (Β. Σοφιστ. Α', κε', 9) ὅστις λέγει ὅτι κατά τινα ἐ-

πίδειξιν τοῦ Ἡρώδου « Ὀλυμπίασι δὲ *βοησάσης αὐτῷ τῆς Ἑλλάδος* κτλ. ». Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λόγους ἡμεῖς δὲν ἐθεωρήσαμεν πιθανὴν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐπιστεύσαμεν ὅτι αἱ ἐπιδείξεις ἐγίνοντο ἐν τόποις εὐρυχωροτέροις τῶν ὀπισθοδόμων τῶν ναῶν, καὶ τοιοῦτοι εἶνε τὰ γυμνάσια, τὰ βουλευτήρια, τὰ θέατρα, αἱ παλαῖστραι καὶ εἴ τι τοιοῦτον, καθ' ἃ μαρτυρεῖ μὲν ὁ Παυσανίας ὅτι ἐγίνετο ἐν Ἤλιδι, μαρτυροῦσι δὲ πολλοὶ συγγραφεῖς ὅτι τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐν ἔτει 393 ἢ 394 γενομένην κατάλυσιν τῶν Ὀλυμπίων, μαρτυρουμένην ῥητῶς ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ (σελ. 573 ἔκδ. Βόνν.), δὲν παραδέχεται ὁ κ. Δ. ἀκολουθῶν αὐτὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ *Σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ*. Ἡμεῖς δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ πεισθῶμεν μᾶλλον εἰς τὸν Κεδρηνόν, ὃν ἠκολούθησε καὶ ὁ Grote (Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Τόμ. Β' σελ. 370 τῆς γερμαν. μεταφράσεως) καὶ ὁ Finlay (Ἑλλὰς ὑπὸ τοὺς Ῥωμ. σελ. 266 τῆς γερμ. μεταφρ.) καὶ ὁ Hertzberg (Griechenland u d. Roemern III, σελ. 370) ἢ εἰς τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Λουκιανοῦ, ὃν ὁ Κόβετος θεωρεῖ ὡς οὐδεμιᾶς ἀξίας (nullius pretii) καὶ ἀνάξιον δημοσιεύσεως (Var. Lect. σελ. 212). Ὁ ἐπικριτὴς εἶναι κύριος νὰ πιστεύσῃ ὁπότερον θέλει.

Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἀπαγωγῆς τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἡμεῖς μὲν ἠκολουθήσαμεν τὸν Κεδρηνόν· ὁ δὲ ἐπικριτὴς γράφων «Μάταιος οἶκτος *ὡς ἡμεῖς φροροῦμεν*· διότι πιθανώτατον, σχεδὸν βέβαιον εἶνε ὅτι τὸ ἄγαλμα δὲν μετεκομίσθη. Οὐδεὶς δὲ *φρορῶν* προσέχει τὸν νοῦν τοῖς λίαν ἀκρίτως ὑπὸ Κεδρηνοῦ λεγομένοις» ἀντιτάσσει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μόνον τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πεποίθησιν, ὡς οὐδένα παρεχόμενος μάρτυρα οὐδὲ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Λουκιανοῦ ἀντάξιον. Ἡμεῖς ὅμως παρὰ ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν ἄγνωστον ἡμῖν πεποίθησιν τοῦ ἐπικριτοῦ προεκρίναμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κεδρηνοῦ, ἣν ἀπεδέχθησαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες περιφανεῖς ἱστορικοὶ Finlay (ἔ. ἀ. σελ. 267) καὶ Hertzberg (ἔ. ἀ. σελ. 378), ἔτι δὲ καὶ ὁ Lasaulz (Untergang des Hellenismus σ. 110 ἑξ.), οἵτινες οὐ μόνον *φροροῦντες*, ἀλλὰ καὶ *εὖ μάλα φροροῦντες* καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κ. Δ., πιστεύω, θεωροῦνται.

Τὸ ἔννατον καὶ τελευταῖον ἁμάρτημα ὅπερ εὑρίσκει ὁ κ. Δ. ἐν τῇ διατριβῇ ἡμῶν εἶνε ἡ περὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπιείου γνώμη ὅτι «Τὰ ἔργα ταῦτα εἶνε σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, τεχνιτῶν ὀνομαστῶν καὶ γλυφίδος ἐπίσης μὲν ἀσφαλοῦς καὶ ἀριστοτεχνικῆς, ὀλιγώτερον δὲ λεπτουργικῆς καὶ ἀνεπιτηδεύτου». Τί ἐν τούτοις δὲν ἀρέσκει εἰς τὸν ἐπικριτὴν δὲν λέγει ῥητῶς, παραπέμπει δὲ τὸν βουλόμενον νὰ μάθῃ τὰ μᾶλλον πεφροντισμένα καὶ ἀληθῆ εἰς τὴν γνώμην τοῦ Brunn (Die Sculpturen von Olympia· Sitzng der Philol—philosoph. Classe der Münch. Akademie 1877,1). Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐπικριτὴς ἔπαθεν ὅ, τι ἐν τοῖς προηγουμένοις. Ἔπλασε Θρᾳκίαν Μένδην ἄνω τῆς θαλάσσης τῆς πρὸς τῇ Λίνῳ πόλει, διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τοιοῦτόν τι παρὰ Παυσανίᾳ, χωρὶς νὰ *ταλαιπωρήσῃ* περὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας· δὲν δέχεται τὴν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου κατάλυσιν τῆς Ὀλυμπιακῆς πανηγύρεως, διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Σχολ. τοῦ Λουκιανοῦ· δὲν παραδέχεται τὴν περὶ τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου γνώμην ἡμῶν, διότι ἔτυχε νὰ ἀναγνώσῃ πιθανῶς τὴν τελευταίαν περὶ τούτου διατριβὴν τοῦ Overbeck. Ἐπὶ δὲ τοῦ προκειμένου ἀπαρέσκεται εἰς τὴν περὶ τῶν ἀετωμάτων τοῦ Ὀλυμπιείου γνώμην, ἥτις δὲν εἶνε ἡμετέρα—ἡμεῖς, εἴπομεν ἤδη, δὲν εἴμεθα εἰδικοὶ ἀρχαιολόγοι—διότι ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃ τὸν Brunn.

Ἀλλὰ καὶ ἔκ τινος διατριβῆς τοῦ ἀρχαιολόλου τούτου ἐν τοῖς αὐτοῖς δημοσιεύμασι τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας (περὶ Παιωνίου κ. τ. λ. 1876 I σελ. 338) ἐδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ Παιωνίου καὶ Ἀλκαμένους καὶ περὶ γλυπτικῆς σχολῆς τῆς βορείας Ἑλλάδος δὲν εὗρεν ὑποδοχὴν καθ' ὃ στηριζομένη εἰς τολμηρὰς εἰκασίας (ἴδ. Newton ἐν τῇ Edinburgh Review, № 305 The discoveries at Olympia). Ἐπικρατοῦσα λοιπὸν γνώμη περὶ τῶν ἀετωμάτων ἐκείνων μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων δὲν εἶνε ἡ τοῦ Brunn, ἀλλ' ἐκείνη, πρὸς ἣν συμφωνοῦσιν οἱ ὀλίγοι ἡμῶν ἀνωτέρω λόγοι, ὅτι τὰ ἔργα ἐκεῖνα εἶνε οὐ μόνον σύγχρονα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ οὐδεὶς ἀρνεῖται, ἀλλὰ καὶ ὀνομαζῶν τεχνιτῶν τῆς Ἀττικῆς σχολῆς. Διὰ τί ὅμως διαφέρουσιν ἐκείνων, περὶ τούτου εἰκασίαι μόνον δύνανται νὰ ἐξενεχθῶσιν, οὐδεμία δὲ ὁριστικὴ γνώμη ἐπεκράτησεν ἄχρι τοῦδε.

Ταῦτα εἶνε τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δ. ἐλεγχόμενα ἐννέα ἁμαρτήματα τοῦ ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* ἡμετέρου περὶ Ὀλυμπίας ἄρθρου, εἰς ἃ μετὰ πάσης εἰλικρινείας μακρότερον μὲν ἴσως τοῦ δέοντος, ἀλλ' ἐπαρκῶς, νομίζομεν, ἀπηντήσαμεν. Ὅ, τι δὲ ἐν τέλει προσθέτει, εὐχόμενος «ὅσα ἡμεῖς λέγομεν περὶ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere νὰ εἶνε *ἔκφρασις ἀληθοῦς αἰσθήματος*» καὶ ὅσα λέγει *περὶ πολλῶν δι' ὀλίγων* καὶ *ὀλίγων διὰ πολλῶν*, ταῦτα ἐπειδὴ *οὐδὲν* οὐδαμῶς *λέγουσι*, κρίνομεν ἀνάξια ἀπαντήσεως. Καὶ εἰς τὰ προηγούμενα δὲ ἀπηντήσαμεν οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, εἰ μὴ διότι, καίπερ δυσμενῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχων ὁ κ. Δ., περιωρίσθη, ὅσον ἐδυνήθη, ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐπιστημονικῆς συζητήσεως.

Ἐν Ἀθήναις.

Ι. Πανταζιδης.

Ἡ κατωτέρω ἀξιόλογος διατριβὴ ἀπεστάλη ἡμῖν ἐκ Λαυρίου συνωδευμένη ὑπὸ τῆς ἑπομένης ἐπιστολῆς: «Ἡ ὀρυκτολογικὴ ἔποψις, ἡ γεωλογικὴ κατασκευή, ἡ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ Λαυρίου ἐγένοντο πολλάκις μέχρι τοῦδε ἀντικείμενον μονογραφιῶν καὶ δημοσιευμάτων. Μεταξὺ ὅμως τῶν πολλῶν τούτων ἐπόψεων παρελείφθη, ὡς εἰκός, ἡ ὄψις, τουτέστιν ἡ μόνη σχέσις, ἥτις ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ τῆς αἰθουσαίας Ἑστίας καὶ ὑπαιθρίων καμίνων, χωνευουσῶν μεταλλεύματα.

Τὴν ἔλλειψιν ταύτην τῶν μέχρι τοῦδε ἐκμεταλλευθέντων τὸ Λαύριον, ἐπιτρέψατέ μοι, κύριε διευθυντά, νὰ ἐπανορθώσω, παρουσιάζων αὐτὸ εἰς τοὺς ὑμετέρους ἀναγνώστας οὐχὶ ὡς μεταλλουργὸς, ὀρυκτολόγος ἢ κάτοχος μετοχῶν, ἀλλ' ὡς ἁπλοῦς περιηγητὴς (κατ' εὑρεῖαν τῆς λέξεως ἑρμηνείαν) καὶ κυνηγός, πολλάκις ἐπισκεφθεὶς τὰ παρακείμενα ὀρτυγοφόρα Ἀλλεγρανά».

Ἐν Ἐργαστηρίοις, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1879. Ν.Δ.

ΤΟ ΛΑΥΡΙΟΝ

δύνασθε νὰ ἐπισκεφθῆτε ἐξ Ἀθηνῶν διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Ἡ κατὰ γῆν πορεία οὐδὲν ἔχει τὸ ἐπαγωγὸν ἢ περιεργίας ἄξιον, ἰδίως ὅταν γίνεται δι' ἑνὸς τῶν ἐκτελούντων τὴν συγκοινωνίαν λεωφορείων.

Διὰ θαλάσσης ἔρχονται οἱ μὲν πολιτικοὶ ἐπὶ ἀτμοτελωνίδων καὶ ὁπλιταγωγῶν, οἱ δὲ διπλωμάται διὰ τῶν εἰς Πειραιᾶ σταθμευόντων πλοίων τῶν ξένων δυνάμεων· οἱ ἁπλοῖ ἰδιῶται λαμβάνουσιν εἰσιτήριον ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου «Λαυρίου», ἀναπαυτικοῦ μέσου συγκοινωνίας tempo permettendo.

Ὁ μικρὸς λιμὴν τῶν Ἐργαστηρίων, κείμενος ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς μεταξὺ τοῦ λιμένος Θορικοῦ καὶ Σουνίου καὶ σχεδὸν φραττόμενος ὑπὸ τῆς ἐγγύτατα καὶ ἀπέναντι κειμένης Μακρονήσου, κοσμεῖται καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν αἰγιαλὸν ὑπὸ ἀπεράντου προκυμαίας ἐκ *Γάτζας*, μελανοφαίου μίγματος ἐξερχομένου ἀρθόνως ἐκ τῶν καμίνων ὡς ἀχρήστου περιττώματος, καὶ μεταφερομένου ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὴν παραλίαν δι' ἀμερικανικοῦ σιδηροδρόμου. Ἐσχηματίσθη οὕτω κατὰ μικρὸν ἰδανική τις προκυμαία, περίεργος μὲν τὴν ὄψιν, ἀπρόσιτος δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ῥωμαλεωτάτους πόδας καὶ τὰ τελειότατα ὑποδήματα ἕνεκα τοῦ ἀκανονίστου καὶ τραχέος σχήματος τῶν τεμαχίων τῆς ἐν λόγῳ Γάτζας.

Εἰς τὸ βάθος τοῦ λιμένος, ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ στομίου, κεῖται ἡ οἰκία τῆς Διευθύνσεως τῶν Μεταλλουργείων, πρὸς νότον αὐτῆς τὰ παραπήγματα τῶν καμίνων, χωριζόμενα ὑπὸ μικρᾶς πλατείας, πρὸς βορρᾶν δὲ τὸ Τελωνεῖον καὶ ἡ οἰκία τοῦ κ. Σερπιέρη. Ἀπὸ τῶν παραπηγμάτων ἀρχομένη καὶ διήκουσα μέχρι τῆς κορυφῆς γειτονικοῦ λόφου φαίνεται ἐπὶ τῆς κλιτύος λευκὴ γραμμὴ ἀπολήγουσα εἰς καπνίζοντα πύργον· εἶνε ἡ μεγάλη καπναγωγὸς, ἡ ἀποῤῥοφῶσα καὶ ἀπομακρύνουσα τοὺς ἐκ τῶν καμίνων διαπεμπομένους καπνούς.

Ταῦτα καί τινες οἰκίαι πρὸς τὸ βόρειον μέρος τοῦ λιμένος, ἀπαρτίζουσαι τὴν συνοικίαν τοῦ Νυκτοχωρίου, εἶνε ὅσα δύναταί τις νὰ ἴδῃ μεχρισοῦ ἀγκυροβολήσῃ τὸ ἀτμόπλοιον.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κωμοπόλεως Ἐργαστηρίων δὲν παρουσιάζει ἔκτακτόν τινα θέαν. Αἱ οἰκίαι εἰσὶ κανονικῶς ἐκτισμέναι εἰς τὰ πλευρὰ γηλόφου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑψοῦται ὁ ἅγιος Ἀνδρέας. Ἐκεῖθεν δύναταί τις ν' ἀπαριθμήσῃ ὅλα τὰ δυνατὰ συστήματα καπνοδόχων ἢ καπναγωγῶν, νὰ ἴδῃ ἀτμαμάξας ἑλκούσας σειρὰς φορείων μεταλλοφόρων, καὶ νὰ θαυμάσῃ μόνον τὸν κολοσσὸν τοῦ μεγάλου πλυντηρίου, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς γιγαντιαῖον Π.

* * *

Εἰς Λαύριον μετέβην τὸ πρῶτον διὰ ξηρᾶς ἐπὶ μικροῦ ἀνοικτοῦ ἁμαξίου. Ἀργοπορήσας εἰς τοὺς καθ' ὁδὸν σταθμοὺς ἐν τοῖς ἀπαντωμένοις χωρίοις, κατελήφθην ὑπὸ τῆς νυκτὸς πολὺ ἀπέχων ἀκόμη τοῦ Λαυρίου, ὑπὸ σφοδρᾶς δὲ καταιγίδος ὅτε ἀπεῖχον ἔτι ἡμίσειαν ὥραν.—Ἔφθασα τέλος περὶ τὸ μεσονύκτιον διάβροχος, δυσανασχετῶν καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς γνωστῆς ἐντυπώσεως, ἣν αἰσθάνεται ὁ φθάνων νύκτα εἰς ἄγνωστον μέρος, μετ' ὀλίγον δὲ εἰσηρχόμην εἰς ὑψηλὸν δωμάτιον, ὅπερ φιλοξένως μοὶ ἐχορηγήθη παρὰ τοῦ γραφείου τῆς διοικήσεως τῶν Μεταλλουργείων.

Ἀποσυρθέντος τοῦ ὁδηγήσαντος ὑπηρέτου, καὶ μόλις ἀπαλλαγεὶς τῶν ἀποσταζόντων ἐνδυμάτων μου, ἔσπευσα πρὸς τὸ παράθυρον ὅπου μὲ εἵλκυε κρότος τις ὑπόκωφος, μυκηθμὸς συνεχὴς καὶ ἀνεζήγητος, συνοδεύων ἀλλοκότως τὸν θόρυβον τῆς καταιγίδος. Ἐκεῖ ὅμως μὲ περιέμενε θέαμα, ἀφυπνίσαν ὅλας τὰς μυθολογικάς μου ἀναμνήσεις.

Ἐν μέσῳ πυκνοῦ ἀτμοῦ καὶ λάμψεως ποῦ μὲν ἐρυθρᾶς ποῦ δὲ ὠχροπρασίνου διέκρινα σειρὰν στοῶν ἀπαρτιζουσῶν μακρὸν οἰκοδόμημα, ὅπερ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐλυμαίνετο ἐσωτερικὴ πυρκαϊά. Φλογεροὶ ὄφεις εἶρπον ἀδιαλείπτως πρὸ τῶν φωτεινῶν ἐκείνων ἀψίδων, ἀφανιζόμενοι καὶ ἀναφαινόμενοι ἀλληλοδιαδόχως. Μάζαι πυρὸς ἐξεκυλίοντο βαθμηδὸν ἀμαυρούμεναι ἐν τῷ σκότει. Ἡ λάμψις ἔπαυε κατὰ διαλείμματα, ἵνα ἐμφανισθῇ μετ' ὀλίγον μεγαλειτέρα. Ἀπομεμακρυσμένοι δὲ κρότοι ὡσεὶ τροχῶν κυλιομένων καὶ κλαγγὴ σφυρηλατουμένου σιδήρου συνεπλήρουν τὴν ταρτάρειον ταύτην γέενναν, ἐν τῇ ὁποίᾳ

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ

. . . . . .

Τὴν ἐπιοῦσαν λαμπρὸς ἥλιος κατηύγαζε τὸν οὐρανὸν καὶ μοὶ ἐπέτρεπε νὰ θαυμάσω οὐχὶ πλέον φανταστικὰ πανοράματα, ἀλλὰ τέλειον μεταλλουργικὸν ἐργοστάσιον ἐν ὅλῃ τῇ φαιδρότητι πρωϊνῆς ἐργασίας.

Αἱ στοαὶ πράγματι ἀποτελοῦσι τὴν πρόσοψιν μακρῶν παραπηγμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἐν ἐνεργείᾳ δέκα ἕως δώδεκα κάμινοι, χωνεύουσαι καθ' ἑκάστην περὶ τοὺς διακοσίους πεντήκοντα τόννους μεταλλευμάτων καὶ ἀποδίδουσαι περὶ τοὺς εἴκοσι τόννους μολύβδου.

Αἱ πρῶται ὕλαι, ἃς κατεργάζεται ἡ Ἑταιρία τῶν Μεταλλουργείων, συνίστανται κυρίως εἰς ἐκβολάδας καὶ σκωριούχους ὕλας, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ἕνεκα τῶν ἀτελῶν μέσων ἐξορύξεως, ἐμπλουτισμοῦ καὶ καμινείας ἀφῆκαν ἀχρησιμοποιήτους εἰς ποσότητας κολοσσιαίας.—Αἱ ὕλαι αὗται, μεταφερόμεναι ἐκ τῶν διαφόρων θέσεων διὰ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ ἁμαξίων, σωρεύονται ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῶν παραπηγμάτων καὶ ἐκεῖθεν ῥίπτονται εἰς τὰς καμίνους διὰ θυρίδος ἀνοιγομένης εἰς τὴν κορυφὴν ἑκάστης.

Ἑκατοστὺς ῥωμαλέων ἐργατῶν, χειριζόντων πτύα, σφύρας, λωστοὺς, λαβίδας, χειραμάξας καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐργαλεῖα, ἀσχολεῖται ἀκαταπαύστως περὶ τὴν θεραπείαν τῶν καμίνων τούτων, ἐχουσῶν ἀναβολὴν σεβασμίων Ματρωνῶν.

Τὸ κάτω ἥμισυ μέρος, ἐν τῷ ὁποίῳ κυρίως τελεσιουργεῖται ἡ τῆξις καὶ ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ μολύβδου ἐκ τῶν ἄλλων οὐσιῶν, εἶν' ἐκτισμένον διὰ πλίνθων πυριμάχων (réfractaires). Τὸ δὲ ἀνώτερον σχηματίζει παμμέγεθες κάλυμμα ἐκ σιδηροφύλλων, συγκοινωνοῦν δι' εὐρέων σωλήνων μὲ τὴν μεγάλην καπναγωγόν.

Κατὰ τὴν βάσιν ὑπάρχει ὀπὴ ἐμφρασσομένη διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου, ἐκ τῆς ὁποίας δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἡμερονυκτίου ἐκρέει ὡς ἀπὸ κρουνοῦ ἐντὸς μικροῦ λάκκου ὁ τακεὶς μόλυβδος, ἀναπέμπων πυκνοὺς ἀτμοὺς καὶ διαχέων φῶς ἄπλετον. Ὀλίγον ὅμως ἀνωτέρω ὑπάρχει ἄλλη τις μικρὰ ὀπὴ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀδιαλείπτως ἐκχύνονται αἱ ἄχρηστοι οὐσίαι (Γάτζαι) ἐν ἐπίσης ῥευστῇ καταστάσει. Ταύτας ὑποδέχονται κωνικοὶ ἀμφορεῖς ἐκ χυτοσιδήρου, εὐκόλως προσαρμοζόμενοι εἰς ζεῦγος τροχῶν, ἵν' ἀποκυλίωνται μακράν.

Τὸν μόλυβδον μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν βαθμηδὸν σχηματιζομένου στρώματος ἐξαφρισμάτων χύνουσι, λαμβάνοντες ἐκ τοῦ λάκκου διὰ μεγάλων κοχλιαρίων, ἐντὸς τύπων (moules), ὅπου τὸν ἀφίνουσι μεχρισοῦ συμπαγεὶς λάβῃ τὸ σχῆμα τῶν γνωστῶν *γελωῶν* (saumons) καὶ καταστῇ ἐμπορεύσιμος.

Ἐλησμόνησα νὰ ἐξηγήσω τὸν ὑπόκωφον θόρυβον, ὅστις ἐν ἀρχῇ ἔπληξε τὰ ὦτά μου. Ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Μεταλλουργείου, ὁ ἀκοίμητος φυσητὴς, εἰσπέμπων δι' ἀεννάων περιστροφῶν ἰσχυρὸν ῥεῦμα ἀέρος ἐντὸς τῶν καμίνων, μεθ' ὧν συγκοινωνεῖ διὰ καταλλήλων ἀγωγῶν, ἐκπληρῶν οὕτω τὴν αὐτὴν λειτουργίαν, ἣν καὶ τὸ μικρὸν *φυσερὸν*, δι' οὗ ζωπυροῦμεν ἐκ τῆς θυρίδος τὴν θερμάστραν.

Ἐμακρηγόρησα περὶ τοῦ ἐν Ἐργαστηρίοις Μεταλλουργείου, ὡς ὄντος μοναδικοῦ τοιούτου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκπληροῦντος εὐεργετικὸν σκοπὸν διὰ τῆς χορηγίας πόρου ζωῆς εἰς ὑπερδισχιλίους ἐργάτας.

* * *

Ἂν ποτε ἐπισκεφθῆτε τὸ Λαύριον, κ' ἔχετέ τινα γνώριμον παρὰ τῇ Γαλλικῇ Ἑταιρίᾳ τῶν Μεταλλείων, ζητήσατε τὴν ἄδειαν νὰ καταβῆτε ἐντὸς τῶν ὑπογείων ἐργασιῶν της.

Τούτου ἐπιτευχθέντος, θὰ σᾶς τοποθετήσωσι μεταξὺ δύο σιδηρῶν τετραγώνων δίσκων, ἀποτελούντων τὴν βάσιν καὶ κορυφὴν εὐμεγέθους *κλωβοῦ* (cage), αἰωρημένου ἐπὶ τοῦ στομίου φρέατος. — Μετ' ὀλίγον τρεῖς ἐλαφροὶ κρότοι κωδωνίσκου θ' ἀναγγείλωσι τὴν ἐπίκαιρον στιγμὴν, καὶ θὰ αἰσθανθῆτε οὐχὶ ἄνευ τινὸς συγκινήσεως ὅλον τὸ σύστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεσθε, ἠρέμα κατερχόμενον.— Πάραυτα τὸ φῶς ἐκλείπει καὶ δὲν ἀκούεται εἰμὴ μόνον ὁ κροταλισμὸς τοῦ ἀτμοκινήτου *ἐργάτου* (treuil), κατὰ μικρὸν χαλαροῦντος τὸ σχοινίον ἀπὸ τοῦ ὁποίου κρέμασθε. Ἐνῷ δὲ ὑμεῖς ἐξασφαλίζετε διὰ τῆς χειρὸς τὴν ὕπαρξιν τοῦ πίλου σας, ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δίσκου ἱστάμενος ὁδηγὸς θ' ἀνάψῃ τὸ σιγάρον του καὶ δύο λύχνους, ἐξ ὧν θὰ σᾶς προσφέρῃ τὸν ἕνα φιλοφρόνως.

Κατέρχεσθε οὕτως ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα λεπτά. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐλαφρὸς δονισμὸς θὰ σᾶς ἀναγγείλῃ τὴν ἄφιξιν, καὶ ἀποσυρομένων τῶν σιδηρῶν δρυφάκτων, ὑφ' ὧν περικυκλοῦται ὁ κλωβὸς, δύνασθε νὰ βαδίσητε πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἔργων θαυμαστῆς βιομηχανίας.

Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ παρευρισκόμην ἐκεῖ κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν, καθ' ἣν εἰσέδυσαν ἐκ νέου ἄνθρωποι μετὰ δισχίλια ἔτη ἐντὸς τῶν ὑπογείων τούτων κοιμητηρίων ἀρχαίου πολιτισμοῦ. — Θὰ ἦτο εὕρημα διὰ ποιητὴν ἡ στιγμὴ ἐκείνη, ὅτε δηλαδὴ ἀπεσύρθησαν τὰ ἐπὶ αἰῶνας ἐν τῷ φρέατι καταπεσόντα χώματα, καὶ δύο ἐποχαὶ τοσούτῳ διάφοροι, τοσούτῳ ἀπομεμακρυσμέναι ἀλλήλων, ἐχαιρετίσθησαν ἐν τῷ σκοτεινῷ ἐκείνῳ βάθει.

Ἤδη ὁ ἐρρύθμος κρότος τοῦ λωστοῦ διατρυπῶντος τὸν λίθον καὶ αἱ συχναὶ τῶν ὑπονόμων ἐκρήξεις ἀγγέλλουσιν εἰς τὸν ξένον ὅτι ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, βαδίζουσα ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῆς ἀρχαίας, συμπληροῖ τὸ ἔργον τῆς προόδου μέχρις ἑγκάτων τῆς γῆς.

Αἴθουσαι, φρέατα, στοαὶ διαδέχονται ἄλληλα τοσούτῳ συνεχῶς καὶ ποικιλοτρόπως, ὥστε ὁ κατερχόμενος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι χάνει τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, δὲν ἀναγνωρίζει πλέον οὔτε τὰ μέρη, ἀφ' ὧν διῆλθε δὶς καὶ τρὶς κατὰ τὴν περιπλάνησίν του. Μετὰ δύο δὲ ἢ τρεῖς ὥρας, ὅτε κεκμηκὼς καὶ ἀνήσυχος ἐρωτᾷ τὸν ὁδηγόν του περὶ τοῦ τέρματος τῆς ὑποχθονίου ταύτης πορείας, αἴφνης εὑρίσκεται πρὸ τοῦ *κλωβοῦ*, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατέβη.

Ἡ ἄνοδος εἶνε φαιδροτάτη. Τὰ ὀρεινὰ τοπεῖα, ἐφ' ὧν εὑρίσκονται τὰ στόμια τῶν φρεάτων, παρίστανται νέαν περιβεβλημένα χάριν, καὶ τὸ στῆθος εὐχαρίστως διαστέλλεται πρὸς ὑποδοχὴν τῆς καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας.

* * *

Ἐν μικρῷ χαρτοφυλακίῳ, μεταξὺ λευκῶν φύλλων συμπεπιεσμένην, διατηρῶ ἀνεμώνην λεπτὴν καὶ χαρίεσσαν, ἣν ἔδρεψα ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ *Χάους*.—Ἀλλὰ τὸ Χάος ἐνταῦθα δὲν εἶνε ἀπαίσιος βόθρος, οὔτε τις ἐρεβώδης ὀπὴ, ὥστε νὰ εἴπωσι περὶ τοῦ κατερχομένου, ὡς περὶ τοῦ Ὀρφέως:

Βαίνει μόλις ἀναπνέων
καὶ μὲ τρίχας ὠρθωμένας.
Ὀδδαμοῦ φῶς βλέπει πλέον,
προχωρεῖ ψηλαφητί,
καὶ ὁ ποῦς αὐτοῦ πατεῖ
εἰς σκιὰς διερχομένας.

Ὄχι· τὸ *Χάος* τοῦ Λαυρίου εἶνε μέγα κυκλοτερὲς ἄνοιγμα, προελθὸν πιθανώτατα ἐκ τῆς καταπτώσεως ἀρχαίας ἐργασίας, ἐν τῷ βάθει τοῦ ὁποίου, τουτέστι πεντήκοντα περίπου μέτρα κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, βλαστάνουσι θάμνοι καὶ χλόη ἐπισύρουσα τὰ ποίμνια. Ἡ δὲ κατάβασις εἰς αὐτὸ γίνεται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, ὅπου ὁ βράχος δὲν εἶνε κάθετος, ἀλλ' ἀποκλίνει ὡς τραχὺς κατήφορος.

Τὸ ἄνοιγμα τοῦτο κεῖται ἐπὶ χλοεροῦ ὀροπεδίου, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχοντος τῶν Ἐργαστηρίων καὶ ὀνομασθέντος ὑπὸ τῶν πρότερον ἐργασθέντων Γάλλων μεταλλευτῶν Plateau-Berzéko.

* * *

Προπετὴς βράχος, κρημνὸς ἁλίπληκτος, ἐστεμμένος δι' ἐρειπίων ἀρχαίας δόξης καὶ μεγαλείου, ὑψοῦται ὑπερηφάνως ἐκεῖ τὸ Σούνιον καὶ δεσπόζει τοῦ Αἰγαίου.

Παράδοξοι σκέψεις κατέκλυσαν τὴν κεφαλήν μου, ὅτε τὸ πρῶτον ἀνελθὼν μόνος ἐπὶ τοῦ Σουνίου, ἀνεκάλυψα ἐπὶ μιᾶς τῶν σωζομένων ἀνατολικῶν στηλῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς κεχαραγμένον διὰ μικρῶν ἀγγλικῶν χαρακτήρων ἓν ὄνομα

Byron

. . . . . .

Η ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

[Μυθιστορία Ἰουλίου Σανδώ, βραβευθεῖσα παρὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας].

Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε σελ. 709.

ΙΣΤ'

Ἀφοῦ ἔμεινε μόνος ὁ Μαυρίκιος, ἐνέπεσεν εἰς τοιοῦτον χάος συγκεχυμένων ἰδεῶν καὶ ἀντιθέτων αἰσθημάτων, ὥστε ἡ λεπτοτάτη ἀνάλυσις τοῦ ἐμπειροτέρου ψυχολόγου ἤθελε δυσκόλως διακρίνει αὐτά. Προπέμψας τὸν σὶρ Ἔδουαρδ μέχρι τῆς κλίμακος, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης του ὡσεὶ καταβληθεὶς ὑπὸ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀκούσει, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠσθάνθη φρικώδες καὶ ἀκατονόμαστον ἄλγος, ἔπειτα δὲ εἶδος ἐξουδενώσεως. Ἡ ταραχὴ τῶν αἰσθήσεών του κατεπραΰνθη κατ' ὀλίγον, ἡ ἀντίληψίς του διηγέρθη σαφὴς καὶ καθαρά, ἐντὸς μικροῦ δὲ γλυκὺ φῶς ἐφάνη ἐπὶ τοῦ μετώπου του, ὡς ἡ πρώτη τῆς αὐγῆς λάμψις. Καὶ ἦτο τῷ ὄντι ἡ αὐγὴ νέας ζωῆς. Οὐράνιον πῦρ ἀνέλαμψεν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς του, παιδικὸν μειδίαμα ἀνέῳξε τὰ ὠχρά του χείλη. Ἐπὶ πολὺ ἔμεινε σιωπῶν καὶ ἐκστατικός. Τέλος ἡ καρδία του συνεκινήθη, αἴφνης δὲ δάκρυα ἔῤῥευσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ὡς δ' ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Λάζαρος, ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν. Ἐξετάζων τὴν καρδίαν του ὁ Μαυρίκιος εἶδεν ἐν αὐτῇ νεοθαλὲς ἄνθος καὶ ὠσφράνθη τὴν εὐωδίαν αὐτοῦ· τὸ ἄνθος τοῦτο ἦτο ὁ ἔρως. Ἠγάπα! Ὅπως ἐννοήσῃ τις τὸ εὐῤῥόσυνον τοῦ αἰσθήματος τούτου, πρέπει νὰ ἐδοκίμασεν αὐτὸ ὁ ἴδιος περὶ τὰ τέλη προώρου φθινοπώρου, πρέπει νὰ ᾐσθάνθη ἀναβλαστάνον ἐν τῇ καρδίᾳ του νέον ἔαρ καὶ ἀναθάλλον ὑπὸ θείαν αὖραν τὸ ἄνθος τοῦτο τοῦ ἔρωτος, ὅπερ ἐνόμιζε διὰ παντὸς μαρανθέν.

Ἡ εὐῤῥοσύνη αὕτη δὲν διήρκεσε, διεδέχθη δὲ αὐτὴν ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἀπελπισία. Ὡς πτηνὸν ἐν τῷ αἰθέρι καιρίως πληγωθὲν, ὁ Μαυρίκιος κατέπεσε βαρέως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς πραγματικότητος. Ὁ δυστυχής! Ἠγάπα ὅτε δὲν ἦτο πλέον καιρός, ἀφικνεῖτο κατόπιν ἑορτῆς εἰς τὰς πύλας τοῦ παραδείσου, ἔβλεπε τὴν εὐδαιμονίαν καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεχαιρέτιζεν αὐτὸν διὰ παντός. Ἡ βιαία αὐτοῦ φύσις ἀνεζωπυρήθη καὶ τελευταῖον, ἐξεχύθη δὲ εἰς ζηλοτύπους ἐκφράσεις κατὰ τοῦ σὶρ Ἔδουαρδ, ὅστις τῷ ἀφῄρει τὴν ζωήν, ἐν τῇ παραφορᾷ δὲ τῆς ἀπελπισίας οὐδ' αὐτῆς σχεδὸν ἐφείσθη τῆς Μαγδαληνῆς. Ἐνεθυμεῖτο τὴν συμπεριφορὰν τῆς ἐξαδέλφης του κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας, τὴν ἔβλεπε μειδιῶσαν πρὸς τὸν βαρωνέτον, καὶ ᾐσθάνετο τὴν καρδίαν του σπαραττομένην ὑπὸ τῶν ὄφεων τοῦ ᾅδου. Δὲν ἠδύνατο νὰ παρηγορηθῇ σκεπτόμενος ὅτι ἴσως ἠπατᾶτο. Καὶ ἐὰν δὲν εἶχε παρατηρήσει τοὺς δύο νέους καὶ δὲν εἶχεν ἴδει τὴν πρόοδον τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀγάπης, ἡ ἀόριστος καχεξία ἣν ὑπέφερε τὸν ἐφώτιζεν ἀρκούντως, τὸ μαρτύριον ὅπερ ἐδοκίμαζε τῷ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ Μαγδαληνὴ ἠγάπα τὸν σὶρ Ἔδουαρδ. Ἐβάδιζεν ἀνήσυχος ἐν τῷ δωματίῳ του, ἀλλ' αἴφνης ἔστη αἰσχυνόμενος ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ παραφορᾷ.

— Τί παραπονεῖσαι, ἄθλιε; ἀνέκραξε κύπτων τὴν κεφαλήν. Μόλις ἐξελθὼν τοῦ βορβόρου, ἐν ᾧ ἔσυρες τὴν νεότητά σου, παραπονεῖσαι διότι δὲν ἀγαπᾶσαι, δυσανασχετεῖς βλέπων ὅτι προτιμᾶται καρδία εὐγενής, ἀρετὴ ἀκηλίδωτος, συνείδησις οὐδέποτε πταίσασα! Τί ἔπραξας ὅπως γείνῃς ἄξιος τῆς ἀγάπης, ἥτις σοὶ φαίνεται σήμερον τὸ ἄκρον ἀγαθόν; Ἐπὶ δύω ἔτη εἶχες τὸν θησαυρὸν τοῦτον πρόχειρον, τί ἔπρα-

ξας ὅπως φανῇς ἄξιος αὐτοῦ; Τὸν παρεγνώρισας, τὸν περιεφρόνησας, τὸν κατεπάτησας, τώρα δὲ ἐξανίστασαι σκεπτόμενος ὅτι ἄλλος θὰ τὸν ἀποκτήσῃ! Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὕβρεων, δι'ὧν ἐπότισας τὸ ἀξιέραστον πλάσμα, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, δὲν σοὶ ἀρκεῖ ὅτι σὲ ἐξήγαγε τοῦ βαράθρου; δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἀπέπλυνε τὸν βόρβορον τῆς ψυχῆς σου καὶ σὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν; Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἀνάνδρων ὕβρεών σου, εἰς ἀντίτιμον της σκληρότητός σου, τῆς αἰσχρᾶς διαγωγῆς σου, φρονεῖς ὅτι σοὶ ὀφείλει τὸν ἔρωτά της; Σιώπα, μεῖνε ἐν τῷ σκότει, εὐχαρίστει δὲ τὸν Θεόν, ὅστις σοὶ ἐπιτρέπει νὰ τὴν ἀγαπᾷς.

Οὐδέποτε ὁ Μαυρίκιος ἔκλαυσε μετὰ τοσαύτης πικρίας τὰ ἁμαρτήματα τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ, οὐδέποτε ἐνθυμούμενος τὰς παρεκτροπάς του ἔχυσε δάκρυα τοσοῦτον θερμά, οὐδέποτε ἡ συνείδησίς του τὸν ἤλεγξεν αὐστηρότερον. Πρῶτον ἤδη ἀντελαμβάνετο τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς του, ἡ ψυχή του ἠνοίγετο εἰς τὸ αἴσθημα τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποίαν καίτοι πλησίον κειμένην, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ. Τώρα, ἔλεγεν, ἐὰν εἶχον ἀκολουθήσει πάντοτε, ὡς ὁ σὶρ Ἔδουαρδ, τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος, θὰ ἤμην ἐν τῷ οἴκῳ τῶν πατέρων μου μετὰ τῆς Μαγδαληνῆς, ἥτις θὰ μὲ ἠγάπα ἴσως, καθότι θὰ ἤμην ἄξιος τοῦ ἔρωτός της.

Ὁ ἀληθινὸς ἔρως εἶναι ταπεινός, ὑπομονητικός, ἕτοιμος εἰς πᾶσαν θυσίαν. Τί ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ὁ Μαυρίκιος εἰς τὴν ἐξαδέλφην του; Εἰ καὶ εἶχε θάρρος καὶ ἐπιμονήν, εἰ καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ εἶχον φήμην τινά, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ἡ φήμη αὕτη ἤθελε διαρκέσει, οὐδέποτε ἤθελε δυνηθῆ νὰ παράσχῃ αὐτῇ ἢ βίον πενιχρὸν καὶ περιωρισμένον. Νυμφευομένη τὸν σὶρ Ἔδουαρδ ἡ Μαγδαληνὴ ἤθελεν ἀποκτήσει τὴν ἀνήκουσαν αὐτῇ ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Ἐὰν λοιπὸν εἵλκυεν αὐτὴν πρὸς αὐτὸν αἴσθημα ἀγάπης καίπερ ἀσθενές, ὤφειλεν ἄρά γε ὁ Μαυρίκιος ν' ἀντιταχθῇ εἰς αὐτό; Δὲν εἶχεν ἀπεναντίας καθῆκον νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸ παντὶ σθένει καὶ νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Μαγδαληνῆς; τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπεδέχετο ἀμφιβολίαν, ὁ δὲ Μαυρίκιος ἀπεφάσισε πάραυτα.

Σιωπηλὸς καὶ τεθλιμμένος διῆλθεν, ὡς συνήθως, τὴν ἑσπέραν μετὰ τῆς ἐξαδέλφης του, ἥτις κατ' ἀντίθεσιν, συμβαίνουσαν ἐνίοτε μεταξὺ οἰκείων, ἦτο εὐθυμοτάτη. Ὁ Μαυρίκιος τὴν παρετήρει μελαγχολικῶς, οὐδεμίαν δὲ λέξιν προεκάλεσε παρ' αὐτῆς, οὐδὲ ἓν βλέμμα δυνάμενον νὰ κλονίσῃ τὴν ἀπόφασίν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀποσυρθῇ, παρεκάλεσε τὴν Μαγδαληνὴν νὰ ψάλῃ τὸ *Χαῖρε!* τοῦ Σοῦβερτ, τὸ ὁποῖον εἶχε τοσοῦτον συγκινήσει αὐτὸν πρό τινος καιροῦ. Ἡ νεᾶνις προθύμως ὑπήκουσεν, εἴπερ ποτὲ δὲ ἡ φωνή της ὑπῆρξε συγκινητικὴ καὶ γλυκεῖα. Ὅτε δὲ ἐπαυσεν, ὁ Μαυρίκιος ἠγέρθη, ἐφίλησε τὰς χεῖρας τῆς ἐξαδέλφης του, ἔπειτα ἐξῆλθεν, ὅπως ἀνακουφίσῃ τὴν καρδίαν του τοῦ πιέζοντος αὐτὴν ἄχθους.

— Εἶσαι λυπημένος, κύριε Μαυρίκιε! τί ἔχεις, ἀφέντη μου; εἶπεν ἡ Ὄρσολα πλησιάζουσα αὐτὸν ἐν τῇ εἰσόδῳ.

— Τίποτε δὲν ἔχω, καλή μου Ὄρσολα, ἀπήντησεν ὁ Μαυρίκιος. Ἠξεύρεις ὅτι τώρα ἡ μελαγχολία μου δὲν διαρκεῖ ποτέ. Φίλησέ με, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ μὲ περάσῃ.

Ἡ Ὄρσολα ἠσπάσθη τὸν Μαυρίκιον, ὅστις τὴν ἠσπάσθη καὶ αὐτός. Εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν του δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ ἐπὶ πλέον τὴν θλῖψίν του, ἐξεδήλωσε δὲ αὐτὴν διὰ λυγμῶν καὶ δακρύων, ἀποτίνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν τὸν τελευταῖον τοῦτον φόρον. Τὴν ἐπαύριον, ἐγερθεὶς ἅμα τῇ πρωΐᾳ, ἐκάθησε παρὰ τὸν ὀκρίβαντά του, ποιούμενος δὲ τελείαν τῶν ἐλπίδων του θυσίαν, κατέστειλε τὰς οἰμωγάς του, καὶ ἔγραψε στερρᾷ τῇ χειρί·

«Μαγδαληνή, ἐξεπλήρωσα τὴν ὑπόσχεσίν μου. Μὲ παρεκάλεσας νὰ μείνω δύο ἔτη μετὰ σοῦ· ἡ παρὰ σοῦ ὁρισθεῖσα προθεσμία ἔληξε πρό τινων μηνῶν. Μοὶ ἐζήτησας δύο ἔτων αὐταπάρνησιν καὶ ἀφοσίωσιν, σὺ δ' ἔπραξας ὑπὲρ ἐμοῦ πλείονα ἢ ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ. Διδάσκουσά με τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας, τὸ ὕψος καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ καθήκοντος, ἐξήλειψας σχεδὸν ἐν ἐμοὶ τὰ ἴχνη τῶν παρεκτροπῶν μου. Οἱονδήποτε καὶ ἂν ἦναι τὸ μέλλον μου, θέλω τρέφει πρὸς σὲ αἴσθημα ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης καὶ θέλω σὲ εὐλογεῖ, ἀλλ' οὔτε θέλω οὔτε δύναμαι νὰ δεχθῶ ἐπὶ πλέον τὴν θυσίαν, ἣν μετὰ τοσαύτης καρτερίας ἀνέλαβες, μὴ στέργων ν' ἀποδείξω τοιαύτην βάναυσον φιλαυτίαν. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ ἐμοῦ τώρα, πρόκειται περὶ σοῦ καὶ περὶ τῆς σῆς εὐδαιμονίας. Ὁ σὶρ Ἔδουαρδ σὲ ἀγαπᾷ καὶ εἶναι ἄξιος τοῦ ἔρωτός σου. Θὰ σὲ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρέπουσάν σοι ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Πρὸς ἐμὲ αἰσθάνεται, δὲν ἀμφιβάλλω, εἰλικρινῆ φιλίαν, θέλει δὲ ἀποτίσει τὸ πρὸς σὲ χρέος μου. Χαῖρε λοιπόν, ἀναχωρῶ. Μὴ φρόντιζε περὶ τῆς τύχης μου. Γνωρίζεις ὅτι ἡ ἐργασία μου ἐξαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας μου. Μὴ φοβοῦ μήπως περιπέσω καὶ πάλιν εἰς τὸ σκότος, ἐκ τοῦ ὁποίου μὲ ἐξήγαγες· μυστηριώδης ἀστὴρ μὲ ὁδηγεῖ τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν μὲ ἔδειξας. Ἐὰν τυχὸν αἱ δυνάμεις μου ἐκλείψωσι, ἐὰν μὲ καταλάβῃ ἡ ἀπόγνωσις, ἀρκεῖ νὰ ῥίψω βλέμμα ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἐν ᾗ θέλω εὕρει τὴν εἰκόνα σου. Θὰ ἐπισκεφθῶ τὸν οἶκον τῶν πατέρων μου, ὀφείλων τὴν ἱκανοποίησιν ταύτην εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἱππότου. Θέλω νὰ παρουσιασθῶ ἁγνὸς καὶ μεταβεβλημένος εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μὲ εἶδον κατηφυχμένον καὶ ἐξηυτελισμένον. Ὁ πατήρ μου ἀπέθανε μακράν μου, χωρὶς νὰ δώσω αὐτῷ τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Ἡ ἐπίσκεψίς μου αὕτη θέλει καταπραΰνει τὴν ταραχὴν τῆς συνειδήσεώς μου, μετὰ ταῦτα δὲ θὰ πορευθῶ ὅπου μὲ ὁδηγήσῃ ὁ Θεός. Χαῖρε καὶ πάλιν, Μαγδαληνή, ἴσο εὐδαίμων! Εἴθε νὰ ἐνθυμεῖσαι ἄνευ πικρίας τὰς ἡμέρας, τὰς ὁποίας διῆλθομεν ὁμοῦ!

Ὁ ἀδελφός σου ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ.

Διπλώσας τὴν ἐπιστολήν, ἔγραψεν ἐπ' αὐτῆς τὸ γλυκὺ ὄνομα τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ κατέθεσεν αὐτὴν ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς καμίνου. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶδε τὸν Μαρσὼ καὶ τὴν σύζυγόν του ἐργαζομένους ἤδη παρὰ τὴν κοιτίδα τῶν

τέκνων των, καὶ ἐχαιρέτισεν αὐτοὺς μετὰ φιλοφροσύνης, θεωρήσας δ' ἐπί τινας στιγμὰς μετὰ πόθου τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ὧν ἀπήλαυεν ἡ μικρὰ οἰκογένεια, παρεσκεύασε τὰ τῆς ἀναχωρήσεώς του. Ἔπειτα ἔζωσεν ἐπὶ τῆς ἐργατικῆς αὐτοῦ στολῆς δερματίνην ζώνην, ἔθεσεν ἐπὶ τῶν ὤμων του σάκκον στρατιωτικὸν περιέχοντα τὴν περιουσίαν του ὅλην, καὶ ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τὴν ῥάβδον τοῦ περιοδεύοντος ἐργάτου, ῥίψας δὲ βλέμμα συγκεκινημένον περὶ τὸ μικρὸν δωμάτιον, ὅπου εἶχεν εἰσέλθει πλήρης φιλαύτου ἀναλγησίας καὶ ὀκνηρίας καὶ ἀσελγείας, ἐξῆλθεν αὐτοῦ, ἀφοῦ διὰ τῆς ἐργασίας ἀνεκαινίσθη, διὰ τῆς θυσίας δὲ ἡγνίσθη καὶ διὰ τοῦ ἔρωτος ἀνέκτησε τὴν νεότητα αὐτοῦ.

ΙΖ'

Ἐνόσῳ ἔμεινεν ἐν Παρισίοις, ἡ θλῖψις αὐτοῦ ὑπῆρξε μεμιγμένη μετὰ κρυφίου ἐρεθισμοῦ, ἠσθάνετο δὲ κλονιζομένην τὴν γενναίαν ἀπόφασιν τοῦ ν' ἀποχωρισθῇ τῆς Μαγδαληνῆς, ὡσεὶ ὑπελείποντο ἐν τῇ μεγαλοπόλει τινὲς τῶν ἀπαισίων ἐπηρειῶν, εἰς ἃς εἶχεν ὑποκύψει ἄλλοτε. Ἀφοῦ ἅπαξ ἐξῆλθε τῶν Παρισίων καὶ ἀνέπνευσε τὸν ζωογόνον τῶν ἀγρῶν ἀέρα, ἐνώπιον τῆς φύσεως ἡ ὀργή του κατέπεσεν, ἡ καρδία του ἐκάμφθη, ἓν δὲ μόνον αἴσθημα κατέλαβεν αὐτὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ὁ πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν ἔρως του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θυελλώδους βίου του, ὃν μωρῶς ἐξελάμβανεν ὡς βίον περιπαθῆ, ὁσάκις ἀπήντα ἐμπόδιον εἰς ἐπιθυμίαν τού τινα, ἣν διὰ πεισματώδους μόνον πάλης ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ, ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν ἢ μῖσος ἐπὶ τῇ ἀντιστάσει ταύτῃ. Δὲν κατενόει τὸν ἔρωτα ἄνευ τῆς ἀπολαύσεως, ἤθελε δ' ἐκ καρδίας γελάσει ἀκούων ὅτι δύναταί τις νὰ αἰσθανθῇ ἐν τῷ ἔρωτι εὐδαιμονίαν ἀνεξάρτητον τοῦ ἐρωμένου προσώπου. Τώρα μόνος ὢν διέβλεπε τὸ ὕψος καὶ τὴν ἱερότητα αἰσθήματος, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀσπασθῆ μέχρι τοῦδε τὴν βάναυσον εἰκόνα· ἀπεμακρύνετο τῆς Μαγδαληνῆς, ἐνῷ δὲ ἡ καρδία του ἐτήκετο διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦτον, ἠσθάνετο οὐχ ἧττον εὐφροσύνην ἀνεξήγητον ἐν τῇ θλίψει του. Ἐν τῇ ἑκουσίᾳ αὐτοῦ ἀπομονώσει, ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἣν ἑαυτῷ ἐπέβαλλεν, ἀπήλαυε χαρὰν μείζονα ἢ ἐν τῇ μέθῃ τῶν κεκορεσμένων παθῶν. Δὲν ἠγαπᾶτο μέν, ἀλλ' ἐγίνωσκεν ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα, ἡ δὲ συνείδησις τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας τῷ ἐνέπνεε δικαίαν ὑπερηφάνειαν. Δὲν ἠγαπᾶτο, ἀλλ' ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ, ἣν προσέφερεν εἰς τὴν γυναῖκα ἣν ἠγάπα, τῆς χαρᾶς δὲ ταύτης οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὸν στερήσῃ. Εἰς τὴν εἰς Βαλτραβὲρ ἐπίσκεψίν του δὲν τὸν παρεκίνει μόνη ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀποτίσῃ τὸ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πατρός του ὀφειλόμενον χρέος. Ἤθελε πρὸς τούτοις νὰ ἴδῃ καὶ τὰ μέρη, ἔνθα εἶχε τὸ πρῶτον ἀπαντήσει τὴν Μαγδαληνήν, νὰ διατρέξῃ τὰς ἀτραπούς, ὅπου εἶχεν ἀκούσει τὴν φωνήν της, ἐκδηλῶν οὕτω τελευταῖον τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ. Προέβαινε θαῤῥαλέος, ἠσθάνετο δὲ διεγειρόμενον τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ του πρὸ πολλοῦ ναρκωθὲν αἴσθημα τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως. Ἐπλησίαζον αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ Μαΐου, ὁ δὲ ἥλιος ἐμειδίαν πρὸς τὴν γῆν. Αἱ καμπύλαι τῶν λόφων, τὰ ποικίλα τοῦ ὁρίζοντος χρώματα, οἱ τοῦ ἐδάφους διάφοροι σχηματισμοί, ἕτερον ἀπροσδοκήτως πως τὸν Μαυρίκιον. Βλέπων τις τὸν ἀφελῆ αὐτοῦ θαυμασμόν, ἤθελε νομίσει ὅτι πρῶτον ἤδη παρευρίσκετο εἰς τὰ θαύματα τῆς δημιουργίας. Ἡ κοπιώδης αὐτοῦ πορεία τὸν κυχαρίστει πολὺ μᾶλλον ἢ οἱ ἄλλοτε περίπατοι αὐτοῦ, ὅτε λαμπροὶ ἵπποι ἔσυρον αὐτὸν ἐντὸς πολυτελοῦς ἁμάξης. Ἡ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἀνάπαυσις, ἡ περὶ ὄρθρον ἀναχώρησις, αἱ περὶ τὴν κοινὴν τράπεζαν συναντήσεις, οἱ καθ' ὁδὸν ἀνταλλασσόμενοι χαιρετισμοί, αἱ μετὰ τῶν ἐντυγχανόντων παίδων συνομιλίαι, ἐφαίνοντο αὐτῷ ἐπεισόδια ποιητικὰ ἀνανεοῦντα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ περὶ τὴν περιήγησιν αὐτοῦ ἐνδιαφέρον, μυοῦντα δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἰσότητα.

Τέλος τελευταία ἠθικὴ μεταβολὴ ἐπέστεψε τὰς ἄλλας ὅλας.

Ἡ Μαγδαληνὴ εἶχε κατορθώσει ν' ἀναζωπυρήσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Μαυρικίου τὸ αἴσθημα τῆς θρησκείας, ἀλλ' εἶχε μάτην παρακαλέσει αὐτὸν νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν προσευχὴν καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ τὴν ἐξ οὐρανοῦ παρηγορίαν, οὐδ' ἠδυνήθη νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν λύπην ἐδέδοτο νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν λατρείαν, ἃς μέχρι τοῦδε ἐχλεύαζε. Πᾶσα ἀληθινὴ θλῖψις μᾶς ἀνυψοῖ πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ Μαυρίκιος ἐπείσθη περὶ τούτου, διερχόμενος δὲ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας μικροῦ τινος χωρίου, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὑπὸ ἀκατασχέτου ὁρμῆς κινούμενος· ἦτο δὲ ἡ ἐκκλησία μία τῶν πτωχῶν ἐκείνων, ἃς ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ κάλλιον τῶν λαμπρῶν καὶ κεχρυσωμένων ναῶν. Ὁ ἥλιος ἐφώτιζεν ἀμυδρῶς πως αὐτὴν διὰ τῶν μικρῶν παραθύρων, ἄνθη τοῦ ἀγροῦ ἐστόλιζον τὸν βωμόν, ἐπὶ τῶν πλακῶν δὲ γυναῖκές τινες καὶ γέροντες προσηύχοντο γονυκλινεῖς. Ὁ Μαυρίκιος γονυπετήσας καὶ αὐτὸς προσηύξατο ζητῶν συγγνώμην παρὰ τοῦ πατρὸς διὰ τὰς παρεκτροπάς του, παρὰ τοῦ Θεοῦ δὲ ἐξαιτούμενος τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Μαγδαληνῆς.

Τέλος μετὰ μονήρη πορείαν δεκαπέντε ἡμερῶν διῆλθεν ἄγνωστος τὴν μικρὰν πόλιν, τὴν γειτνιάζουσαν εἰς τὸ Βαλτραβὲρ. Ἡ ἐνδυμασία του ἤρκει ὅπως καταστήσῃ αὐτὸν ἀγνώριστον, ἄλλως τε καὶ βλέπων τὸ ὑπερήφανον αὐτοῦ καὶ γαληνιαῖον βλέμμα, τὴν εὐγενῆ καὶ ἀνδρικὴν ὄψιν, πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωρίσῃ τις τὸν νεανίαν ἐκεῖνον, τὸν πρὸ τριῶν ἐτῶν ὡς ἐξόριστον εἰς Βαλτραβὲρ ἐλθόντα; Τίς δύναται νὰ εἴπῃ

ποῖαι αἱ κατακυριεύσασαι αὐτὸν συγκινήσεις, ὅτε εἶδε κυματίζοντα εἰς Βαλτραβὲρ τὰ δένδρα τὰ σκιάσαντα τὴν κοιτίδα αὐτοῦ, ὅτ' ἐπάτησε τὴν ἐσχατιὰν τοῦ δάσους, τὸ ὁποῖον τοσάκις διέτρεξε μετὰ τοῦ πατρός του καὶ τῆς μαρκησίας, ἔνθα ἡ Μαγδαληνὴ ἐνεφανίσθη αὐτῷ; Ἐπανερχόμενος πλήρης ζωῆς καὶ ἔρωτος εἰς τὰ ὡραῖα ταῦτα μέρη, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἦλθεν ἔχων τὴν συνείδησιν τῆς ἰδίας καταπτώσεως, ἐπεθύμει ν' ἀνακράξῃ πρὸς τὴν φύσιν ὅλην ἀποτεινόμενος ὅτι ἦτο νέος, ὅτι ἠδύνατο ν' ἀγαπήσῃ, ὅτι ἠγάπα, ὅτι ἡ ἀναγεννηθεῖσα αὐτοῦ ψυχὴ ἠσθάνετο θείαν εὐφροσύνην. Χαῖρε, ὦ φύσις, ἰδοὺ τὸ τέκνον σου! Αὔρα θώπευσον ὡς ἄλλοτε τὸ μέτωπόν μου! Ἀναγνωρίσατε τὰ βήματά μου, βρύα τῶν δασῶν καὶ χλόη τῶν λειμώνων! Σκιρτήσατε ἐκ τῆς χαρᾶς δένδρα ὑπὸ τῶν πατέρων μου φυτευθέντα! Ἐβάδιζε βραδέως, αἱ δ' ἀναμνήσεις ἠγείροντο ἐνώπιόν του ὡς οἱ κορυδαλοὶ ἐν τῷ ἀγρῷ. Ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς δρυὸς ταύτης ἀνεπαύθη μετὰ τοῦ ἱππότου, ἐδῶ ἐκάθησεν ἡμέραν ὅλην ἀκούων τοὺς πρώτους ψιθυρισμούς, τοὺς πρώτους παλμοὺς τῆς νεότητος. Εἰς στροφὴν δενδροστοιχίας τινὸς ἀνεγνώρισε τὴν θέσιν, ὅπου κατὰ φθινοπωρινὴν ἑσπέραν ἀπήντησε τὴν ἐξαδέλφην του, ἐνεθυμήθη δὲ πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ποιητικῆς ἐκείνης ἑσπέρας, ἐνεθυμήθη προσέτι ὅτι ἓν ἔτος μετέπειτα, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀναχωρήσεως, εἶχεν εὕρει τὴν Μαγδαληνὴν καθημένην εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν.

Δυστυχῆ! ἀνέκραξε μετὰ θλίψεως, ποῖος σὲ ὤθει τότε κακὸς δαίμων; Ἦτο ἐδῶ, ὡραία ἤδη καὶ θελκτικὴ ὡς θεία νουθεσία, ὡς ἡ εἰκὼν τῆς εὐδαιμονίας, ἣν ἐγκατέλειπες. Διατί δὲν ἔλαβες αὐτὴν ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ δὲν ἐπέστρεψας οἴκαδε!

Ἡ ἡμέρα ἔφθινεν. Ὁ Μαυρίκιος πιεζόμενος ὑπὸ τῶν συγκινήσεων αὐτοῦ ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς χλόης, μετ' ὀλίγον δ' ἐγερθεὶς ἐπορεύθη πρὸς τὴν ἔπαυλιν. Μὴ γινώσκων ποῖοι οἱ κάτοικοι αὐτῆς, οὐδ' ἐπιθυμῶν, ὡς εἰκός, νὰ ἴδῃ καὶ νὰ γνωρίσῃ αὐτούς, σκοπὸν εἶχε νὰ ῥίψῃ διὰ τῶν κιγκλίδων εὐσεβὲς πρὸς τὸν κῆπον βλέμμα καὶ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὴν Ἐδέμ, ἧς εἶχε διὰ παντὸς ἐξορισθῆ.

Ἀφικόμενος εἰς τὰς κιγκλίδας, ἐστηρίχθη ἐπ' αὐτῶν, μηχανικῶς δὲ ἀνέῳξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν. Ὁ κῆπος ἦτο ἔρημος, ἤρχετο δὲ κατερχόμενον τὸ σκότος τῆς νυκτός. Ὁ Μαυρίκιος οὐδὲν ἄλλο ἤκουεν ἢ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου μεταξὺ τῶν φύλλων, τὰς κραυγὰς τῶν εἰς τὰς φωλεὰς αὐτῶν καταφευγόντων πτηνῶν, τὸν κρότον τῶν ἰδίων βημάτων. Ἐπροχώρει ἠρέμα, στρέφων δὲ δενδροστοιχίαν ἐξ ἧς ἐφαίνετο ἡ οἰκία, ἔστη καὶ ἔθεσε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους ἵνα καταστείλῃ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του. Τέλος εἶδε.... Ἠδύνατο ἀρά γε νὰ πιστεύσῃ τοὺς ἰδίους ὀφθαλμούς; Δὲν ἦτο ὄνειρον, ὀπτικὴ ἀπάτη, πλάνη τοῦ ἐξημμένου αὐτοῦ ἐγκεφάλου; Ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλ' ἡ φωνή του ἐξέλιπεν. Ἡ ῥάβδος, ἣν ἐκράτει, διέφυγε τὰς χεῖράς του, τὰ γόνατά του ἐκάμφθησαν, ἠναγκάσθη δὲ νὰ στηριχθῇ ἐπί τινος δένδρου. Εἴκοσι βήματα μακρὰν καθήμενοι ἐπὶ τοῦ ἐξώστου, ὃν ἐφώτιζον αἱ τελευταῖαι τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες, ἡ Μαγδαληνή, ὁ σὶρ Ἔδουαρδ, ὁ Πέτρος Μαρσὼ καὶ ἡ σύζυγός του συνωμίλουν, ἐνῷ δύω παιδία ἐκυλίοντο ἐπὶ τῆς χλόης. Αἴφνης ἡ Μαγδαληνὴ ἠγέρθη, ὁ δὲ Μαυρίκιος εἶδεν αὐτὴν προχωροῦσαν πρὸς αὐτὸν μετὰ μειδιάματος, γαληνιαίαν καὶ ἀτάραχον, ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ πράγματος ἁπλουστάτου καὶ φυσικωτάτου.

«Φίλε μου, σὲ περιεμένομεν, εἶπε. Λαμβάνουσα δὲ τὸν βραχίονα τοῦ ἐξαδέλφου της ἡ νεᾶνις ὡδήγησεν αὐτὸν πρὸς τὸν βαρωνέτον, τὸν Μαρσὼ καὶ τὴν σύζυγόν του, οἵτινες ἤρχοντο καὶ οἱ τρεῖς εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Οὐδεὶς εἶπε λέξιν. Αἱ μὲν καρδίαι των ἦσαν συγκεκινημέναι, τὰ δὲ χείλη ἄφωνα.

— Φίλοι μου, εἶπε τέλος ὁ Μαυρίκιος διὰ φωνῆς τρεμούσης καὶ περιστρέφων βλέμματα ἐκστατικά, φίλοι μου, τί συνέβη; τί συμβαίνει; Εἶδον ἀρά γε κατ' ὄνειρον τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν θλῖψιν ἢ ὀνειρεύομαι τώρα τὴν εὐδαιμονίαν;

Οἱ περὶ αὐτὸν ἀπήντησαν διὰ φιλόφρονος μειδιάματος. Ἐπὶ τῆς Μαγδαληνῆς στηριζόμενος ἀνέβη τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος. Οἱ ὑπηρέται ἦσαν ἤδη συνηγμένοι ἐν τῷ προθαλάμῳ, ὁ δὲ Μαυρίκιος τοὺς ἀνεγνώρισε πάντας.

— Παιδία μου, τοῖς εἶπεν ἡ Μαγδαληνή, ἰδοὺ ὁ νεαρός σας κύριος ἐπανέρχεται μεταξὺ ἡμῶν. Ἐκεῖνοι δὲ τὸν περιεστοίχισαν μετ' ἀγάπης καὶ μετὰ σεβασμοῦ, ἐνῷ ἡ Ὄρσολα ἔσπευδε νὰ λύσῃ τὸν σάκκον, τὸν ὁποῖον ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων. Κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὑπηρέτης ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ δεῖπνον τοῦ κυρίου ἱππότου ἦτο ἕτοιμον, ἡ δὲ Μαγδαληνὴ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ σὶρ Ἔδουαρδ καὶ τῶν συζύγων Μαρσώ, ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὸ ἑστιατόριον, ἐν ᾧ οὐδὲν εἶχε μεταβληθῆ, καὶ τὸν ἐκάθισε φέροντα τὴν ἐργατικὴν αὐτοῦ στολὴν εἰς τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχεν ἄλλοτε ὁ πατήρ του. Ἡ τράπεζα εἶχε παρασκευασθῆ μετὰ τῆς κληρονομικῆς πολυτελείας, ἐν ᾗ εἶχε ζήσει ὁ Μαυρίκιος, ἀλλὰ τὸ δεῖπνον ὑπῆρξε σύντομον καὶ σιωπηλόν. Ὁ Μαυρίκιος διετήρησε μέχρι τέλους τὴν θέσιν ἀνθρώπου, ὅστις μὴ γινώσκων ἐὰν κοιμᾶται ἢ ἐὰν ἐγρηγορεῖ, φοβεῖται μὴ ἐξαφανίσῃ δι' ἀποτόμου τινὸς χειρονομίας ἢ δι' ἀσυνέτου λέξεως τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα βλέπει. Μετὰ παρέλευσιν τετάρτου τῆς ὥρας ἡ Μαγδαληνὴ ἠγέρθη, ἀφίνουσα δὲ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύθη πρὸς τὸ δάσος μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου της, ὅστις ὡς παιδίον τὴν ἠκολούθει,

καὶ ἐκάθησε μετ' αὐτοῦ ἐπί τινος χλοεροῦ λοφίσκου.

Ἦτο λαμπρὰ ἑσπέρα ἐξ ἐκείνων, αἵτινες διπλασιάζουσι τὴν ἀξίαν τῆς εὐδαιμονίας. Ἐνῷ ἡ λάμψις τῆς δύσεως ἐχρύσου εἰσέτι μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ἡ σελήνη ἀνέτελλεν ἐν τῷ μέσῳ κυανῆς λίμνης εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ ὁρίζοντος καὶ ὑψοῦτο βραδέως ὑπεράνω τῶν δένδρων, φωτίζουσα αὐτὰ διὰ τῶν ἀργυρῶν αὐτῆς ἀκτίνων. Ἡ ἀηδὼν ἔψαλλε μεταξὺ τῶν φύλλων, ἡ δροσερὰ τῆς νυκτὸς αὖρα ἔπνεεν ἤδη, ἠκούετο δ' ἐν τῷ βάθει τῶν δασῶν ὁ κρότος ἀπομεμακρυσμένου καταῤῥάκτου.

— Ὦ φίλε, εἶπε τέλος ἡ Μαγδαληνὴ διὰ φωνῆς γλυκυτέρας τοῦ ἄσματος τῆς ἀηδόνος καὶ δροσερωτέρας τοῦ νυκτερινοῦ ἀνέμου, σὲ ἀγαπῶ ἀφ' ἧς ἡμέρας σὲ εἶδον ἐδῶ τὸ πρῶτον· ὅπως ἀνορθωθῆς, εἶχες ἀνάγκην τῆς πενίας, τῆς ἐργασίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως. Κατανοήσασα τοῦτο ἠθέλησα νὰ μετάσχω τῶν δοκιμασιῶν, εἰς τὰς ὁποίας σὲ ὑπέβαλον. Αἱ δοκιμασίαι αὗται ἔλαβον τέλος. Μαυρίκιε, μὲ συγχωρεῖς διότι σοὶ τὰς ἐπέβαλον;

Ὁ Μαυρίκιος ἠσθάνθη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διαλυομένην ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τῆς Μαγδαληνῆς ἐν σιωπηλῇ λατρείᾳ. Ἐγονάτισε πρὸ τῆς ἐξαδέλφης του, ἥτις ἔκλινε πρὸς αὐτὸν τὴν γλυκεῖαν αὐτῆς μορφήν, ὑπὸ τὴν λάμψιν δὲ τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ τὰ χείλη των συνηνώθησαν εἰς ἁγνὸν φίλημα.

Ἔχω ἀρά γε ἀνάγκην νὰ προσθέσω ὅτι ἡ πενία τῆς Μαγδαληνῆς ἦτο εὐσεβὲς ψεῦδος, ὅτι δὲν εἶχεν ἀπολέσει τὴν δίκην της, καὶ ὅτι ἠπάτησε τὸν Μαυρίκιον ἵνα τὸν σώσῃ; Δὲν θὰ διηγηθῶ ἡμέραν πρὸς ἡμέραν τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Μαγδαληνῆς συμβαίνοντα καθόσον ὁ Μαυρίκιος ἀνεμορφοῦτο. Ἡ τοιαύτη διήγησις διὰ μὲν τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς εἶναι περιττή, διὰ δὲ τὰς βαναύσους ἀκατάληπτος. Ὁ νέος ἱππότης εἶχεν εὕρει ἐν τῷ οἴκῳ τῶν πατέρων του τοὺς ἐκ Παρισίων φίλους του.

— Παρευρέθησαν εἰς τοὺς ἀγῶνάς σου καὶ εἰς τὰς προσπαθείας σου, τῷ εἶπεν ἡ Μαγδαληνή, εἶναι δίκαιον νὰ σὲ ἴδωσι λαμβάνοντα τὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων σου. Ὁ σὶρ Ἔδουαρδ ἠγάπα μάλιστα ἐν ἐμοὶ τὴν ἡμετέραν πενίαν, ἡ εὐδαιμονία μας θέλει τὸν παρηγορήσει.

Μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς μηνὸς ὁ Μαυρίκιος καὶ ἡ Μαγδαληνὴ ἐνυμφεύθησαν ἀθορύβως καὶ ἄνευ ἐπιδείξεως ἐν Neuvy-les-Bois, παρόντων τῶν φίλων αὐτῶν, τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ὑπηρετῶν, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὁ Πέτρος Μαρσὼ ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Μάτην ἡ Μαγδαληνὴ προσεπάθησε νὰ τοὺς κρατήσῃ, μάτην ὁ Μαυρίκιος προέτεινεν αὐτοῖς νὰ μείνωσιν ἐν τῇ ἐπαύλει, ἔνθα ἤθελον εὐκόλως χρησιμοποιήσει τὴν δραστηριότητα αὐτῶν καὶ τὴν νοημοσύνην.

— Ἀνεκτήσατε τὴν θέσιν σας, ἀπεκρίθη συνετῶς ὁ Μαρσώ, ἄφετέ με εἰς τὴν ἰδικήν μου. Εἰ καὶ στενὴ μᾶς συνδέει φιλία, αἰσθάνομαι ὅτι ἤθελον σᾶς στενοχωρήσει. Δὲν φοβοῦμαι τὴν ὑπερηφάνειάν σας, ἡ ἐν κοινῷ ἐργασία μᾶς κατέστησεν ἴσους· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ ζήσητε, δὲν ἤθελον ἐννοήσει τὰς σχέσεις μας, ἡ δ' ἔκπληξις αὐτῶν ἤθελεν εἶναι δι' ἐμὲ σιωπηλὴ μομφή, ἣν θέλω ν' ἀποφύγω.

Ἡ οἰκογένεια Μαρσὼ ἀνεχώρησε λοιπόν, λαβοῦσα πλεῖστα τεκμήρια ἀγάπης παρὰ τοῦ Μαυρικίου καὶ τῆς Μαγδαληνῆς, μετὰ παρέλευσιν δὲ μηνὸς ἀνεχώρησε καὶ ὁ σὶρ Ἔδουαρδ.—Ἐπιμελοῦ τὴν εὐτυχίαν σου, εἶπε πρὸς τὸν Μαυρίκιον ἀναχωρῶν. Εἶναι φυτὸν ἐκλεκτὸν χρῆζον ἀδιαλείπτου φροντίδος. Ηὔξησεν ὑπὸ εὐώδη πνοήν, προφύλαξον αὐτὸ ἀπὸ τῆς καταιγίδος τῆς δυναμένης νὰ συντρίψῃ αὐτό. Ἔπειτα στρεφόμενος πρὸς τὴν Μαγδαληνὴν ἠθέλησε νὰ τῇ ἀποτείνῃ τελευταίους τινὰς λόγους, ἀλλ' ἐταράχθη καὶ ἐδάκρυσεν, ἡ δὲ νεαρὰ γυνὴ ἠσθάνθη δάκρυ καταπίπτον ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἣν μετὰ θλίψεως ἠσπάζετο ὁ βαρωνέτος.

Ἐπέρανα τὸ ἔργον μου. Δὲν διηγεῖταί τις τὰς εὐτυχεῖς ὑπάρξεις. Ὁ Μαυρίκιος ἦτο τοῦ λοιποῦ ἐκτὸς κινδύνου, οὐδ' εἶχεν ἤδη ἀνάγκην θάῤῥους. Καίτοι δυνάμενος νὰ ζήσῃ ἄνευ ἐργασίας, δὲν μένει ὅμως ἀργός, ἀσχολεῖται δὲ εἰς ἀγαθοεργίας διασπείρων τὸν πλοῦτον περὶ αὐτόν. Ἡ Μαγδαληνὴ ἀπολαύει τὴν ἀμοιβὴν τῆς αὐταπαρνήσεως αὐτῆς, οὐδὲν δὲ νέφος ἀμαυροῖ τὴν αἰθρίαν τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀγάπης. Ἡ Ὄρσολα ἐπιμένει πιστεύουσα ὅτι ἡ Μαγδαληνὴ ἀπώλεσε πραγματικῶς τὴν δίκην της, καὶ ὅτι ὁ Μαυρίκιος διὰ τῆς ξυλουργίας ἐκέρδησε τὰ πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ κτήματος τῶν πατέρων του ἀναγκαῖα χρήματα. Ὁ Μαυρίκιος διατηρεῖ πρὸς τὴν νεαρὰν αὐτοῦ σύζυγον ἐνθουσιώδη εὐγνωμοσύνην, ἀλλ' ὁσάκις ἐκφράζει αὐτήν·

— Φίλε μου, τῷ ἀποκρίνεται ἡ Μαγδαληνή, δὲν πρέπει νὰ εὐχαριστῆς ἐμέ· ἐγὼ σοὶ ἔδειξα ἁπλῶς τὴν ὁδόν, ἣν ἔπρεπε νὰ βαδίσῃς. Εὐλόγει τὴν ἐργασίαν, καθότι δι' αὐτῆς ἀνέκτησας τὴν νεότητα καὶ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

ΕΛΙΖΑ Σ. ΣΟΥΤΣΟΥ.

Μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀξιοζήλευτον ἀναντιῤῥήτως θέσιν κατέχουν καὶ αἱ «Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις» τοῦ ἀειμνήστου Νικολάου Δραγούμη, τῷ 1874 τὸ πρῶτον ἐκδοθεῖσαι. Τίς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι γραφικώτατα καὶ μετὰ χάριτος μεγίστης διηγήθη ὁ νεαρὸς δύο ἐθνικῶν συνελεύσεων γραμματεὺς τὰ κατ' αὐτάς; Τίς δὲν χαίρει ὅτι ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀπεμνημονεύθησαν τόσα καὶ τόσα γεγονότα, ἐξεικονίσθησαν τόσαι καὶ τόσαι σκηναὶ τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πνευματικοῦ τῆς Ἑλλάδος βίου ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ εὔζωνος τῆς Ἑλλάδος πρῶτος ἄναξ ἀπέβαινεν εἰς τὴν κεκληρωμένην αὐτῷ γῆν, ἀφ' ἧς ἔμελλε νὰ φύγῃ μετὰ δεκαετηρίδας ὅλας διὰ παντὸς, σκορπίζων εὐλογίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σαλαμῖνος μέ-

χρι τῆς στιγμῆς, καθ'ἣν ὁ ἡγεμονόπαις τῆς Δανίας Γεώργιος ἀπεδέξατο τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος;

Ἀναγινώσκων τις τοῦ Δραγούμη τὰς Ἀναμνήσεις θἀγασθῇ τὰς ὡραίας περιγραφὰς τῶν ἀνδρῶν καὶ πραγμάτων, εὐαρέστως θὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς τὴν γλαφυρὰν ἐξεικόνισιν σκηνῶν οἰκιακῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐκ τοῦ βίου ἀνδρῶν ἐπιφανῶν, οὓς συνείθισε νὰ βλέπῃ ἀνιδρυμένους ὑψηλὰ ἀπροσπελάστους καὶ ἀκάμπτους ἐπὶ τοῦ μεγάλου στυλοβάτου τοῦ δημοσίου ἐθνικοῦ βίου.

Κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ πολυκυμάντου βίου του ἡμέρας ὁ γηραιὸς Δραγούμης ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἀναθεώρησιν καὶ ἀνατύπωσιν τῶν Ἱστορικῶν του Ἀναμνήσεων. «Ἦν ἤδη ἐκτετυπωμένος ὁ πρῶτος τόμος τοῦ συγγράμματος τούτου, γράφει ὁ υἱὸς τοῦ θανόντος Στέφανος, καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 8ης Μαρτίου ἐνεστῶτος ἔτους ὁ πολιὸς συγγραφεύς, προφυλάττων ἀπὸ τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς τὴν ὑπὸ τῆς μακρᾶς καὶ ἀνενδότου ἐργασίας κεκμηκυῖαν ὄρασιν, ἤκουσεν ἀναγινωσκόμενον τὸ δοκίμιον τοῦ ἑνδεκάτου τυπογραφικοῦ φύλλου τοῦ δευτέρου τόμου, ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον νόσου προσβολὴ δεινὴ κατέρριψεν αὐτὸν ἀναίσθητον, ἀποστερήσασα καὶ τὴν ζωὴν μετὰ πολύωρον ἀγωνίαν».

Ἡ νέα αὕτη ἔκδοσις, ἧς τὴν ἀποπεράτωσιν ἀνέλαβε κατὰ γλυκύπικρον καθῆκον ὁ θρηνῶν υἱὸς εἶνε ἐπὶ καλλίστου χάρτου τετυπωμένη καὶ κοσμεῖται ὑπὸ τῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως, ἐν Παρισίοις φιλοτεχνηθείσης.

Ἡ Ἑστία ἐδημοσίευσε πολλὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν «Ἀναμνήσεων» καὶ σήμερον κοσμεῖ τὰς στήλας της διὰ νέων δανείων ἐκ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τοῦ πολυτίμου τούτου βιβλίου, πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ ὁποίου καταχωρίζομεν τὴν ἑπομένην γλαφυρὰν ἐπιστολήν, ἣν ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἔγραψε πρὸς τὸν συγγραφέα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ πολύκλαυστος Εὐστάθιος Στμος: «Ἔχω, φίλε μου, ἀνάγκην ὅλης σου τῆς συγκαταβατικῆς ἀγαθότητος ἵνα μοὶ συγχωρήσῃς τὴν μεγάλην μου ἔλλειψιν, ὅτι τόσον βραδέως ἀποκρίνομαι εἰς τὴν καλὴν ἐπιστολήν σου καὶ τὴν σὺν αὐτῇ ἀποστολὴν τῶν καλλίστων σου Ἱστορικῶν Ἀναμνήσεων. Ἤθελον πρὶν σοῦ γράψω νὰ εὕρω καιρὸν ν' ἀναγνώσω ὁλόκληρον τὸ ἐπίχαρι καὶ σπουδαῖον συγχρόνως βιβλίον σου, καὶ αἱ ἀναθεματισμέναι πολυπληθεῖς ἀσχολίαι μου, τὰς ὁποίας οὔτε σὺ, ὁ θρόμβους αἵματος πολλάκις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἱδρώσας, εὐκόλως δύνασαι νὰ φαντασθῇς, ἀφῄρουν ἀπ' ἐμοῦ τὴν εὐχαρίστησιν ταύτην. Τέλος πάντων τὸ κατώρθωσα, καὶ ἰδοὺ σήμερον ἔρχομαι νὰ σοὶ ἐκφράσω τὴν ἐγκάρδιον εὐγνωμοσύνην μου δι' ὅσας διῆλθον ὡραίας στιγμὰς, χειραγωγηθεὶς ὑπὸ σοῦ εἰς τὰ παρασκήνια τοῦ παρελθόντος, καὶ ἄλλος Δάντης ἄλλον σὲ Βιργίλιον, ἐν πλησμονῇ φωτισμοῦ περιέργων γνώσεων, maestro ἀποκαλέσας. Πολλὰ γνωρίσας καὶ πολλὰ ἀγνοήσας ἐκ τῶν τόσον καλῶς καὶ ἐπιτηδείως ἱστορηθέντων, εἶχον ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν τούτων πολὺ καὶ ἀμείωτον τὸ διαφέρον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἀναγνώσεως. Ἔχε λοιπὸν καὶ πάλιν, ἀγαπητὲ φίλε, τὰς εἰλικρινεῖς εὐχαριστίας μου.

Δέξαι, φίλτατε κύριε Δραγούμη, τοὺς ἀδελφικοὺς ἀσπασμούς μου καὶ πίστευέ με ὅσον ἀρχαῖον τόσον πλήρη ἀγάπης καὶ ἰδιαζούσης ὑπολήψεως φίλον σου. Ε. Ι. Στμος».

Σ. τ. Δ.

Πῶς συνετάσσοντο τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Τροιζῆνι Συνελεύσεως[1].

. . . . . .

Τὰ δὲ πρακτικὰ, συντασσόμενα ἀπὸ μνήμης ὑπὸ τοῦ πρώτου γραμματέως τῆς Συνελεύσεως Ν. Σπηλιάδου ἐν τῷ γραφείῳ τῷ χρησιμεύοντι καὶ ἀντὶ κατοικίας αὐτῷ, ἐγράφοντο συνοπτικώτατα. Πένης δὲ ὢν οὗτος, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, κλίνην εἶχε τάπητα πολύθυρον καὶ πενιχρόν· καὶ ὅτε πρωΐας ἐξηγείρετο, καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ σκίμποδος μεγαλοπρεποῦς, ἐκάλυπτε τοὺς ὤμους διὰ τοῦ αἰγότριχος ἐπενδύτου, ὅστις ἕως πρὸ μικροῦ ἐχρησίμευεν ἀντὶ νυκτερινοῦ σκεπάσματος, καὶ ἀνάπτων σπιθαμιαίαν καπνοσύριγγα, ροφῶν δὲ ἀντὶ καφὲ κυαθίσκον ῥακίου, μετεσκευάζε τὸ ἐν τῶν γονάτων εἰς τράπεζαν, ἐφ' οὗ στηρίζων τὸν χάρτην συνέταττε τὰ πρακτικά.

Γάμοι ἐν Ναυπλίῳ[1], ἐν ἔτει 1827.

. . . . . .

Διεκρίνετο δὲ ὑπέρ ποτε τῷ 1827 ἡ ὄψις τῆς πόλεως· διότι, ἐνῷ ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Ἰβραὴμ ἔθυε καὶ ἀπώλλυεν, ἐνῷ ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καραϊσκάκη, ἔκαμπτε καὶ αὖθις τὸν τράχηλον ὑπὸ τὸν ζυγὸν, στρατὸς δὲ ἑλληνικὸς οὐδ'ἠκούετο, καὶ πεποίθησις ἐπεκράτει ὅτι ἐγκατελείφθημεν ὑπὸ τῆς Δύσεως, ὁ ἐν Ναυπλίῳ λαὸς ἐπεδίδετο ἄφροντις εἰς πότους, γάμους, ἄσματα, πυρσοκροτήματα καὶ διηνεκῆ εὐθυμίαν. Καί ποτε, σταθεὶς παρὰ τὴν θύραν καλύβης, ἢ ὀρθότερον φωλεᾶς, ἔνθα ἐτελεῖτο γάμος, εἶδον τὸν ἄγνωστόν μοι νυμφίον σπεύσαντα πρός με καὶ, Καλῶς ὥρισες, ἀνακράξαντα· εἶσαι Φράγκος καὶ θὰ μὲ φέρῃς εὐτυχίαν, διότι βλέπεις ὅτι μόνον μὲ τέσσαρα τάλλαρα ὑπανδρεύομαι.

— Μὲ τέσσαρα τάλλαρα! ἀνεφώνησα ἀπορῶν.

— Μήπως θὰ ζήσωμεν πολύ; ἀπεκρίθη στρέφων ἡγεμονικῶς τὰς δύο ἄκρας τοῦ μύστακος αὐτοῦ· δὲν βλέπεις ὅτι οἱ Φράγκοι ἐγέμισαν τὰ στρατόπεδα τοῦ Ἰβραὴμ;

Καὶ ἑτέρου δὲ παραπλησίου συνοικεσίου ἐγενόμην μάρτυς μετά τινας ἡμέρας. Ἡ πλούντριά μου, ὀρφανὴ κόρη ἐκ Τριπόλεως, ἐλθοῦσα παρεκάλεσέ με νὰ στεφανώσω αὐτήν· ἐρωτήσαντος δέ μου τίς ὁ νυμφίος καὶ ἂν ἔχῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀπήντησεν ὅτι κατάγεται ἐξ Ἰταλίας, ὅτι φαίνεται ἄπορος, καὶ ὅτι αὐτὴ φέρει προῖκα δώδεκα τάλληρα, ἅτινα ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τῆς μητρός. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀκούσας ἀπεπειράθην ν' ἀποτρέψω αὐτὴν, ἡ νέα ἐρυθριάσασα·

— Μή μ' ἐμποδίζῃς, εἶπε, κύριε.

— Τὸν ἀγαπᾷς λοιπόν;

— Διόλου· ἀφ' οὗ ὅμως ὁ κόσμος ὅλος βεβαιόνει ὅτι θὰ χαθῶμεν, ἂς μὴν ὑπάγω παραπονεμένη ὅτι ἔμεινα ἐλευθέρα.

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν τοῦ γάμου, ἐπισκεφθεὶς τοὺς νεονύμφους, εὗρον καθημένους χαμαὶ παρὰ κιβώτιον μετεσκευασμένον εἰς τράπεζαν, ἐφ' ἧς ἔστιλβον τὰ γαμήλια δεῖπνα, τυρὸς, λέγω, καὶ ἄρτος, καὶ ἀνταλλάσσοντας τὰς ἰδέας διὰ νευμάτων.

Ἐπίδαυρος Λιμηρὰ καὶ Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου.

. . . . . .

Ἠκολούθει δὲ εἰς τὸ ἀγγλικὸν δίκροτον ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Κυβερνήτης, ὁ περίβλεπτος *Ἄρης* τοῦ ἐν Σφακτηρίᾳ ἡρωϊκῶς πεσόντος Ἀναγασίου Τσαμαδοῦ, ὅς τις, ἐξ ὁλοκλήρους ὥρας παλαίσας μόνος πρὸς τριακοντατέσσαρα πλοῖα τουρκικὰ καὶ καταναυμαχήσας αὐτὰ, ἐσώθη. Παρόμοιον κατόρθωμα οὐδὲν ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν τοὺς περισώσαντας αὐτὸν Ν. Βότσην καὶ Δ. Σαχτούρην ἤθελον ἀποθεώσει δι'ἀνδριάντων· ἐνταῦθα ὅμως ἀγνοῶ διὰ τί καὶ αὐτῆς τῆς ἡρωΐδος νηὸς μετηλλάγη ἱεροσύλως ἡ ἀνδρικὴ κλῆσις καὶ, ὅτε προέπεμπε τὸν Κυβερνήτην, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ θεοῦ τῶν πολέμων ἔφερε τὸ τῆς προστάτιδος τῆς φρονήσεως. Ἔφερε δὲ ἡ νεοφώτιστος αὕτη *Ἀθηνᾶ*, ἣν διεύθυνεν ὁ τοῦ ἥρωος υἱὸς Μιχαὴλ, πέντε τῶν δημοσίων γραμματέων, ἐξ ὧν οἱ δύο καλούμενοι καθ' ἑκάστην διὰ σήματος μετέβαινον εἰς τὸ δίκροτον πρὸς ἐργασίαν. Καὶ τὴν μὲν 17 Ἰουνίου (1828) καταπλεύσαντες εἰς Ναύπλιον ἐξεδώκαμεν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς, τὸ δ' ἑσπέρας τῆς ἐπιούσης ἐρρίψαμεν τὴν ἄγκυραν εἰς τὸ ἐπίνειον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Ἀλλὰ πόθεν τὸ ἐπίθετον τοῦτο; Ὁ μὲν Στράβων λέγει ὅτι ἐπωνομάσθη λιμηρὰ ἤτοι λιμενηρὰ διὰ τὸ εὐλίμενον αὐτῆς· ἐγὼ δὲ, πειθόμενος μᾶλλον εἰς ὅ, τι εἶδον, τολμῶ νὰ μὴ πολυπιστεύσω τὴν ἑρμηνείαν τοῦ σοφοῦ γεωγράφου, ἀλλ' ἀποδίδω μᾶλλον τὸ ἐπώνυμον εἰς τὸ πειναλέον καὶ ἄγονον τῆς χώρας· διότι, εἰ μὴ ἐφέρομεν ἄφθονα ἐφόδια μεθ' ἡμῶν, θὰ ἐβουλιμιῶμεν, μετὰ τὸν ὀρεκτικώτατον μάλιστα πανηγυρικὸν, εἰς ὃν κατεδικάσθημεν νὰ παραστῶμεν μόλις ἀποβάντες, ἔν τινι νεοδμήτῳ ναῷ τοῦ ἄστεος. Διοικητὴν δὲ τοῦ φρουρίου εὕρομεν τὸν κλεινὸν πυροπλῆκτὴν τῶν Ψαρῶν, οὗ τινος τὸ μὲν ἔνδοξον στάδιον εἶχε κλείσει ἡ ναυμαχία τοῦ Νεοκάστρου, τὸ δὲ κλέος αὐτοῦ, οὐχὶ ἡ δόξα τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἔμεινεν εἰς αἰῶνας λαμπρὸν, ὡς αἱ φλόγες ἃς ἐξηκόντιζον εἰς οὐρανοὺς τὰ κεραυνοβόλα τοῦ ἥρωος ἡφαίστεια. Ὁ Κυβερνήτης, ἐλθὼν ἐξ Εὐρώπης, ἔσπευσε ν' ἀποδείξῃ πόσον ἐτίμα τὸν ἀρειότολμον ἄνδρα ἐπισκεφθεὶς τὴν ἐν Αἰγίνῃ σύζυγον αὐτοῦ· οὗτος δὲ, ἀμείβων τὸν τιμήσαντα καὶ καθῆκον ἐκπληρῶν, ἐδεξιώσατο τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς πολιτείας παρὰ τὴν ἀποβάθραν μετὰ τῆς ἐκ Ψαριανῶν φρουρᾶς, φέρων ἐπικαμπῶς ἐρυθρὸν πῖλον καὶ σείων πολύπτυχον ἀναξυρίδα.

Καὶ ὁ μὲν Κυβερνήτης, περιπλεύσας ἡμέραν μίαν καὶ νύκτας δύο ἐν τῷ λιμένι, διέταξε τὰ

1 Περὶ τῆς περιοχῆς ἐν ᾗ συνεκροτοῦντο αἱ συνεδριάσεις τῆς Συνελεύσεως, καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ συζητήσεις ἴδε Γ' τόμ. τῆς «Ἑστίας», σελ. 163.

1. Περιγραφὴν τοῦ Ναυπλίου, ἐν ἔτει 1827, ἴδε ἐν τῷ Β' τόμ. τῆς «Ἑστίας», σελ. 621.

τῆς ἀλλαγῆς τῆς φρουρᾶς· ἡμεῖς δὲ ποτὲ μὲν ἐγράφομεν, ποτὲ δὲ ἀνεψυχόμεθα ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου καύσωνος κολυμβῶντες καὶ ἄλλοτε περιηρχόμεθα τὸ ἄστυ, ἀναζητοῦντες ἴχνη τῆς ἀρχαίας λαμπρότητος, περὶ ἧς πολλὰ ἀνέγνωμεν ἔν τινι Χρυσοβούλλῳ ἐπιμελῶς ἐκεῖ τηρουμένῳ. Ὁ *Χρυσόβουλλος* οὗτος λόγος φέρει τὴν ὑπογραφὴν Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου, υἱοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ἀπελάσαντος τοὺς Φράγκους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνορθώσαντος τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Γνωστὸν δὲ ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος οὗτος, πλὴν τῶν φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, ἦτο καὶ μέγας ζηλωτὴς τῆς δόξης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἧς τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς δυτικῆς ἀπεπειράθη νὰ κατορθώσῃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ διὰ λόγους πολιτικούς· τοσοῦτον ὅμως ἐξηρέθισε τὸν λαὸν ὁ ἄλλως γενναῖος καὶ φιλόπολις αὐτοκράτωρ, ὥστε, ὅτε ἀπέθανεν, οὐ μόνον δὲν ἐτόλμησε νὰ κηδεύσῃ αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος Ἀνδρόνικος, ἀλλὰ καὶ νὰ ταφῇ διὰ νυκτὸς προσέταξε. Καίτοι δὲ ἐκοσμεῖτο διὰ τοσούτων προτερημάτων, ἀφῆκε τὴν διεξαγωγὴν τῶν δημοσίων εἰς ἄλλους καὶ ἠσχολήθη ἰδίως εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ, προβιβάσας καὶ πολλὰς ἐπισκοπὰς εἰς ἀρχιεπισκοπὰς καὶ μητροπόλεις, ἐν αἷς καὶ τὴν τῆς Μονεμβασίας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ σχοινοτενεστάτου Χρυσοβούλλου, διαλαμβάνοντος περίπου τὰ ἑξῆς·

Ἵνα προβιβάσῃ τὸν Μονεμβασίας ἀπὸ ἐπισκόπου εἰς μητροπολίτην καὶ ἐπιδαψιλεύσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ τιτλοφορεῖσθαι «ἔξαρχον πάσης Πελοποννήσου», προσαγορεύεσθαι δὲ «ἔν τε φήμαις καὶ γραφαῖς», φορεῖν σάκκον καὶ ἔχειν πρὸ αὐτοῦ *διβάμπουλον* ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστίαις, ὁ εὐσεβὴς αὐτοκράτωρ στηρίζεται ἐπὶ δύο ἐπιχειρημάτων. Καὶ πρῶτον μὲν λέγει ὅτι τὸ ἄστυ τῆς Μονεμβασίας ἐξάκουστόν ἐστι καθ' ὅλα τὰ κράτη, «τὰ πρῶτα σαφῶς φερόμενον ἁπάντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ». Ἐκθειάζει δὲ αὐτὸ οὐ μόνον «διὰ τὸ εὔκαιρον καὶ ὀχυρὸν τῆς θέσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκητόρων, τήν τε πολυολβίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς πολιτείας καὶ τὰς ἀσκήσεις τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἀγορᾶς τὴν δαψίλειαν καὶ τὸ εὐέμπορον καὶ τὸ θαλαττουργὸν καὶ τὴν ῥωμαλεότητα καὶ τὸ δραστικὸν καὶ ἔμπρακτον φρόνημα τῶν ἐν αὐτῷ οἰκούντων». Καθὸ ὅμως χριστιανὸς καὶ νηφάλιος ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνόμισεν ἄτοπον νὰ μνησθῇ καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τοῦ ὀνομαστοτέρου ἀνθοσμίου τῆς Ἐπιδαύρου.

Δεύτερον δὲ προστίθησιν ὅτι ὁ πνευματικὸς ποιμὴν τοῦ μακαρίου ἐκείνου ἄστεος ἦν ἀληθὲς σκεῦος πάσης χριστιανικῆς τελειότητος καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ κατεσκήνουν ἀθρόαι αἱ ἀρεταὶ, καὶ ἀγάπη καὶ ἐλευθεριότης καὶ ἀόργητον καὶ φίλοικτον καὶ γαλήνη ψυχῆς καὶ τόσαι ἄλλαι, ἃς

παραλείπω ἵνα μὴ ἀντιγράψω ὁλόκληρον τὸ Χρυσόβουλλον.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐγκώμια ταῦτα ἐξήγειραν τὴν περιέργειάν μου, ἔσπευσα νὰ ἐρευνήσω εἴ τινα καὶ ποῖα τῶν ὑμνολογουμένων πλεονεκτημάτων ἐσώζοντο.

Καὶ τῳόντι ἡ τοποθεσία τῆς Μονεμβασίας κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς φύσεως ὀχυρωτάτη. Τοσούτῳ δὲ ἀπότομος ὁ βράχος ἐφ' οὗ κεῖται τὸ φρούριον, ὥστε εἰ μὴ οἱ κάτοικοι αὐτῆς, μετὰ πολιορκίαν διαρκέσασαν ἔτη τρία καὶ ἐπέκεινα καὶ στενοχωρήσασαν τὸ ἄστυ

Ὡς τὸ κλουβὶν τ' ἀηδόνι,

οὕτως ὥστ'

Ἐφάγασι καὶ ποντικοὺς ὁμοίως καὶ γατία,

κατεβάλλοντο ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, διότι πλέον

Τὸ τί νὰ φᾷν οὐκ εἴχασι μόνον ὁ εἷς τὸν ἄλλον,

ἀδύνατον νὰ ἐκπορθήσῃ αὐτὸ ὁ αὐθέντης τοῦ Μωρέως, καὶ δεκάκις πλείονα ἐπιμονὴν καὶ δεκάκις ἰσχυροτέραν δύναμιν ἂν εἶχε κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν.

Ἄξιος δὲ θαυμασμοῦ καὶ ἐνταῦθα ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρως τῶν Ἑλλήνων, προτιμησάντων νὰ τραφῶσιν, ὡς μετὰ ἓξ ἑκατονταετηρίδας οἱ ἐν Μεσολογγίῳ ἀπόγονοι αὐτῶν, ἀπὸ ἀκαθάρτων ζώων ἢ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν ἀλλόφυλον.

Ἀλλὰ ποῦ ἡ λοιπὴ λαμπρότης τῆς πόλεως; Ἡ ἀλλοίωσις μὲ κατέπληξε, διότι πλῆθος οἰκητόρων καὶ πλοῦτος καὶ τέχναι καὶ ἐμπορία καὶ ναυτικόν, πάντα ᾤχοντο. Ἐρείπια μόνον πολλῶν ἐνετικῶν οἰκημάτων ἐμαρτύρουν ὅτι καὶ ἐπὶ Φράγκων τὸ ἄστυ ἔσωζε τὰ ἐπὶ τῶν ἑλλήνων αὐτοκρατόρων προτερήματα.

Τὴν δὲ 20 Ἰουνίου, ἄραντες τὰς ἀγκύρας, ἀπηντήσαμεν μετὰ δύο ἡμέρας τοὺς ναυάρχους τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Γαλλίας Ἐδεν καὶ Δεριγνὺ καὶ τὸν μοίραρχον τῆς Ἀγγλίας Κάμπελ. Προσαγορεύσαντες δὲ καὶ οἱ τρεῖς διὰ καννονιοβολιῶν τὸν Κυβερνήτην, ἦλθον πρὸς αὐτὸν καὶ, μετὰ ζωηρὰν συνδιάλεξιν, ἐστρέψαμεν τὴν πρῴραν πρὸς τὴν Μεθώνην, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Ἰβραΐμ, δάκνων καὶ μασσώμενος τὸν χαλινὸν αὐτοῦ· διότι ἀφ' οὗ κατηνάλωσεν ἔτη τρία καὶ ἥμισυ περιάγων ἀνηλεῶς πῦρ καὶ σίδηρον κατὰ τὴν Πελοπόννησον, ἀφ' οὗ ἐξήντλησε καὶ πλούσια ἐφόδια καὶ πλουσιώτατον θησαυρόν, ἐθυσίασε δὲ καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν τριακονταπεντάκις χιλίων Ἀράβων αὐτοῦ, πλὴν τινων ἀψύχων φρουρίων, οὐδεμιᾶς πολίχνης, οὐδενὸς χωριδίου τοὺς κατοίκους ὑπέταξε διαρκῶς.

Τὴν τοσαύτην δὲ ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων ἐκήρυξε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ἰβραΐμ αὐτὸς ὁ Κόδριγκτον, ὅτε τὴν 13[25 Σεπτεμβρίου 1827 ἦλθε μετὰ τοῦ Δεριγνὺ εἰς Νεόκαστρον, ἵνα ἐπιτάξῃ αὐτῷ ἀργίαν συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου. «Ὁ Ἰβραΐμ, διηγεῖται ὁ παρὼν κατὰ τὴν συνδιάλεξιν υἱὸς τοῦ ἄγγλου ναυάρχου, ὡμίλησε μετὰ μεγίστης καταφρονήσεως περὶ τῶν Ἑλλήνων, εἰπὼν πάντας ἀνεξαιρέτως ἀναξίους λόγου. Ὁ ναύαρχος ὅμως ἀπεκρίθη ὅτι τοὐναντίον ἡ Α. Υ. ὤφειλε νὰ μὴ ἐξευτελίζῃ ἐκείνους, οὓς ἀπὸ πολλοῦ εἰς μάτην ἀγωνίζεται νὰ καθυποτάξῃ, καταβιβάζων οὕτω τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀξίαν ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περὶ αὐτὸν γενναίων ἀξιωματικῶν, τοσάκις ἐπιχειρησάντων ὅλως ἀκάρπους ἐκστρατείας. Ἰδὼν δὲ ὁ αἰγύπτιος ὅτι ἐνέπεσεν εἰς τὸν βόθρον ὃν κατειργάσατο, ἤλλαξεν ὁμιλίαν. Καὶ ἠγωνίσθη μὲν νὰ τηρήσῃ, κατὰ τὸ τουρκικὸν ἔθος, τὸ πρόσωπον ἀπαθές, ὅπως ἀποκρύψῃ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐγὼ ἔβλεπον ἐναργῶς ὅτι ἐνόει τὴν παγίδα εἰς ἣν περιεπλάκη ἀπερισκέπτως. Καὶ τῳόντι ἡ οἴησις παρέσυρεν αὐτὸν ὑπὲρ τὸ δέον· διότι, εἴ ποτε οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁποῖοι ἐχαρακτηρίζοντο, θὰ ἔπεμπεν ὁ σουλτάνος στόλον φοβερὸν ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι δικρότων καὶ ἐννενήκοντα φρεγατῶν καὶ ἄλλων πλοίων καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως; Ἢ μὴ δὲν κατετροπώθησαν πολλάκις ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες καὶ φρούρια εἶλον, οἷα τὰ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κορίνθου, τῆς Τριπόλεως, τῆς Πύλου καὶ τοσαῦτα ἄλλα; ἢ μὴ δὲν ἐξαπέστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ Τουρκία ἀπὸ τοῦ 1821 ἁπάσας τὰς δυνάμεις αὐτῆς; τί δὲ ἱκανὸν νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ Ἰβραΐμ κατώρθωσαν αἱ τόσαι δυνάμεις»;

Ἐλθόντες δὲ τὴν 24 κατέναντι τοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης, διεκόψαμεν τὸν πλοῦν ἀνταναστήσαντες τὰ ἱστία. Καὶ αἴφνης πλοῖα πολεμικά, ἐφ' ὧν ἐκυματίζοντο τῶν τριῶν δυνάμεων αἱ εὐεργέτιδες σημαῖαι, ἀναβλαστήσαντα ὡς ἐκ μαγείας, συνῆλθον ἑκατέρωθεν περὶ ἡμᾶς καὶ, ἀνακωχεύσαντα ὡσαύτως, ἀντέταξαν σχῆμα μηνοειδὲς πρὸς τὴν ὁμοιοσχήμονα Μεθώνην. Ἐντὸς δὲ τούτου εἰσδύσας ὁ μικρὸς μὲν τὸ σῶμα καὶ τὸ σκάφος, μέγας δὲ τῆς Σάμου καὶ τοῦ Καφηρέως στρατηλάτης, ὁ ναύαρχος Σαχτούρης, ὅς τις ἀποκλείων τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας καὶ πᾶσαν τὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τῆς Ἄρτης, ἐκώλυε τὴν μεταξὺ αὐτῶν, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνίαν καὶ, καταδιώκων ἀγρύπνως τὴν πειρατείαν, ἀνήγειρε τὴν καταπεσοῦσαν τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, ἀνεπέτασεν ὑπερηφάνως μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς τρεῖς σημαίας καὶ ἀνταπέδωκε πυροβολῶν τὸν χαιρετισμόν. Καὶ μετ' ὀλίγον τὰ περὶ ἡμᾶς σκάφη ἀναχθέντα πλησίστια εἰς τὸ πέλαγος ἐγένοντο ἄφαντα καὶ ἐπανελθόντα πάλιν συνεκρότησαν τὸ πρῶτον σχῆμα.

Ἐν τοσούτῳ οἱ ναύαρχοι ἀποβάντες εἰς Μεθώνην ἠγωνίζοντο νὰ πείσωσι τὸν Ἰβραΐμ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ εἰς Αἴγυπτον, ἀπολύων καὶ πάντας τοὺς αἰχμαλώτους· οἱ δὲ Ἄραβες, κατακλύσαντες λόφους, δώματα καὶ παράθυρα, ἐθαύμαζον κεχηνότες τὴν ἐξαισίαν ἐκείνην σκηνήν. Καὶ πλοίων πλῆθος καὶ λαμπρότης στολῶν καὶ σημαῖαι πολύχροαι καὶ βόμβος πυροβόλων καὶ αἰθρία οὐρανοῦ καὶ θαλάσσης φλοῖσβος γλυκὺς καὶ γλυκυτέρα ζεφύρου πνοὴ καὶ ταπείνωσις ἐχθροῦ καὶ ὑποκλίσεις στόλων ἰσχυρῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς μέχρι χθὲς δούλης πατρίδος, πάντα ταῦτα ἐκείνων μὲν ἐξήγειρον τὴν ὀργήν, ἡμῶν δὲ ἀνεπτέρουν τὸ φρόνημα καὶ ἐκίνουν τὰ δάκρυα.

Τὴν δὲ 29 Ἰουνίου προσωρμίσθημεν εἰς Ζάκυνθον. Καὶ στρέψας πρὸς τὰ παρελθόντα τὸν ὀφθαλμὸν εἶδον χιλιάδας Ἑλλήνων φευγόντων τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν σφαγὴν καὶ ζητούντων ἄσυλον καὶ ἄρτον εἰς τὴν φιλόξενον ἐκείνην νῆσον· εἶδον τὴν μὲν ἐξουσίαν καταδιώκουσαν τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, τοὺς δὲ Ζακυνθίους πάλλοντας ὅλους τὴν καρδίαν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ἀθρόους διανυκτερεύοντας εἰς τοὺς ὑπὲρ τὴν πόλιν βουνούς, ὅπως ἀκούσωσι τὸ ἀσθενὲς ἀπήχημα τῶν βολῶν τοῦ Μιαούλη, μελῳδικώτερον πάσης ἁρμονίας εἰς τὰς ἐναρμονίους ἀκοὰς τῶν ἀπογόνων τοῦ μουσουργοῦ Πυθαγόρου. Καὶ ἐπειδὴ ἑκάστη ἔκρηξις ἐφαίνετο ἀναγγέλλουσα νέαν καταστροφὴν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ἡ χαρμόσυνος ἀγγελία, διαδιδομένη ἐν ἀκαρεῖ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐμεγαλύνετο ἐνθουσιωδῶς καὶ δάκρυα ἔρρεον καὶ δοξολογίαι ἐψάλλοντο.

Διετρίψαμεν δὲ ἡμέρας τρεῖς ἐπὶ τῶν πλοίων, διότι ἡ πρὸς τὴν Ἑπτάνησον συγκοινωνία δὲν ἦτο ἐλευθέρα. Ἀλλά, καί περ κυμαινόμενοι σφοδρῶς διὰ τὸ ἀναπεπταμένον τοῦ λιμένος, ἐτερπόμεθα κατοπτεύοντες τὴν ἀπαράμιλλον ἐκείνην φύσιν. Ἐντεῦθεν μὲν ὑπὲρ τὸ Κρυονέριον, κῆποι εὐθαλεῖς καὶ λειμῶνες χλοανθεῖς καὶ ἀγροὶ βαθύσκιοι ἀποπνέοντες εὐωδίαν ἄῤῥητον καὶ δρόσον ἀναψυκτικήν, ἐφιλοξένουν ἡμᾶς δι' αὔρας ἀρωματικῆς καὶ γλυκείας· ἐκεῖθεν δὲ ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ ὄρους τοῦ Σκοποῦ, ὅθεν ἡ ἀειπάρθενος τοῦ χριστιανισμοῦ Μαρία ἀπελάκτισε τὴν παρθένον τῶν εἰδωλολατρῶν Ἄρτεμιν τὴν Ὀπίτιδα, καταβαίνων κατανυκτικὸς πρὸς τὰ παφλάζοντα κύματα ὁ ἦχος τῶν ἱερῶν κωδώνων, ἐμήνυεν ὅτι ἐδέοντο πρὸς τὸν Ὕψιστον οἱ λειτουργοὶ αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος.

Καὶ τὸ ἑσπέρας στίρῃ λέμβων περιεκύκλουν τὸ δίκροτον, καὶ σωροὶ Ζακυνθίων, τονίζοντες γλυκυφθόγγους κιθάρας, προσηγόρευον ἄδοντες αὐτόν.

Πηδηκτοὶ ψαλμοί.

. . . . . .

Ἐδιδάσκοντο δ' ἐν τοῖς γραμματοδιδασκαλείοις παρὰ ἱερέως ἢ ἄλλου τινὸς ἐπικαλουμένου λογιωτάτου, ἡ Φυλλάδα, ἡ Ὀκτώηχος καὶ τὸ Ψαλτήριον, ὁ δ' ἐκμαθὼν αὐτὰ ἐλογίζετο τελειόφοιτος.—Ὁ υἱός μου, εἶπέ μοι τὸ 1822 ἀγαθός τις πατὴρ ἐκ τῆς Ἀσίας, ἐναβρυνόμενος ἐπὶ τῇ σοφίᾳ τοῦ παιδὸς, ὁ υἱός μου ἐξεσχόλησε τὰ γράμματα· εἶχε προκομμένον διδάσκαλον.

— Καὶ τί ἔμαθες; ἠρώτησα τὸν νέον.

— Τὴν Φυλλάδα, τὴν Ὀκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον.

— Ἀνάγνωθι ὀλίγον, ἐπανέλαβον, δοὺς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυΐδ.

Ἀνέγνω δὲ ὁπωσοῦν εὐκρινῶς τὸ *Μακάριος ἀνὴρ* καὶ τὸ *Ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη*. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὸν τρίτον ψαλμὸν, εἰς τὸ *Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με*;

— Αὐτὸς, εἶπεν, εἶναι *πηδηκτός*.

— Τί θὰ εἰπῇ πηδηκτός;

— Οὕτως ὠνόμαζεν αὐτὸν ὁ διδάσκαλος.

Ἐγὼ δὲ ἀπορήσας ἐζήτησα νὰ ἀναγνώσῃ καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον· παρετήρησα ὅμως ὅτι οἱ πλεῖστοι ἦσαν πηδηκτοί. Τί δὲ ἀνεκάλυψα; Ἐπειδὴ ἐπεκράτει συνήθεια νὰ χορηγῆται παρὰ τῶν γονέων, μετὰ τὸ τέλος ἑκάστου τῶν τριῶν βιβλίων, δῶρον πρὸς τὸν διδάσκαλον εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐπιμελείας δι' ἧς ἐχειραγώγησε τὸν μαθητὴν, ὁ λογιώτατος ἔσπευδε δι' ἡρακλείων ἁλμάτων πρὸς τὸ χρυσοῦν τεκμήριον τῆς πατρικῆς εὐγνωμοσύνης. Ἀλλὰ τίς εἶχε καὶ ἱκανότητα νὰ ἐξελέγξῃ τὴν ἀσυνειδησίαν τοῦ πανεπιστήμονος καθηγητοῦ;

Ὁ Κυβερνήτης καὶ τὸ μαντεῖον τύχης.

Ὁ Κυβερνήτης ἦτο προσηνέστατος, ἀγαπῶν καὶ ν' ἀστεΐζεται ὁσάκις δὲν κατεβάρυνον αὐτὸν φροντίδες. Καὶ τότε ὁ φλογερὸς αὐτοῦ ὀφθαλμὸς ἐγίνετο μαλακώτερος, τὸ μέτωπον ἐγαληνία καὶ τὸ μειδίαμα καθίστατο ἐπαγωγόν· διὸ καὶ οἱ ἀτολμότεροι ἀναθαρροῦντες συνδιελέγοντο ἐλευθέρως μετ' αὐτοῦ. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν εἶδον, ἐπὶ τοῦ πλοίου παιδίον, ὅπερ παραλαβόντες μετὰ τῆς χήρας μητρὸς μετεφέρομεν εἰς Πόρον ἢ Αἴγιναν, κρατοῦν φυλλάδιον μαντευόμενον τὰς τύχας· λαβὼν δὲ τὸ φυλλάδιον καὶ θεὶς ἐπὶ τοῦ ἐργατοκυλίνδρου ὡς ἐπὶ ἄλλου δελφικοῦ τρίποδος, ἀπηύθυνα ἀλλεπαλλήλους ἐρωτήσεις πρὸς τὸ καινοφανὲς χρηστήριον. Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ στιχηραὶ ἀπαντήσεις ἐφαίδρυνον τὸ πρόσωπόν μου, διότι ὁ Κυβερνήτης, παρατηρήσας με μακρόθεν, ἐπλησίασε καὶ ἠρώτησεν ὑπομειδιῶν·

— Τί βλέπεις καὶ γελᾷς;

Ἐγὼ δὲ συσταλεὶς ἔκλεισα μετὰ σπουδῆς καὶ κατεβίβασα τὸ φυλλάδιον.

—Ὄχι, ὄχι, ἀνέκραξε, θέλω νὰ ἰδῶ τί εἶναι.

Καὶ ἀνεσήκωσε τὴν χεῖρά μου. Φοβηθεὶς δὲ μήπως μ' ἐκλάβῃ ὡς πάντη ματαιόσπουδον·

— Τὸ φυλλάδιον, ἀπεκρίθην, ἀνήκει εἰς τὸ παιδίον τοῦτο, προλέγει τὴν τύχην καὶ ἵνα κατατρίψω εὐχαρίστως ὁπωσοῦν τὴν ὥραν ἐσυμβουλευόμην αὐτό.

— Διὰ τί λοιπὸν νὰ μὴ τὸ συμβουλευθῶ καὶ ἐγώ; ὑπέλαβεν ἐκεῖνος.

Καὶ, ἀνοίξας τὸ φυλλάδιον, προσέταξέ με νὰ ἑρμηνεύσω πῶς ἐγίνετο ἡ ἐρώτησις καὶ πῶς ἀπήντα ὁ γρησμός. Στραφεὶς δὲ καὶ πρὸς τὸν ναύαρχον Ἔϋδεν·

— Ἔλθε, εἶπε, ναύαρχε, ἂν θέλῃς νὰ μάθῃς τὴν τύχην σου. Καὶ ὑπήκουσεν ὁ ναύαρχος.

— Εἰς τὸ μαντεῖον τοῦτο, εἶπον ἐγώ, μόνον εἰκοσιτέσσαρας ἐρωτήσεις, καὶ ταύτας ὡρισμένας, ἔχομεν τὴν ἄδειαν ν' ἀποτείνωμεν. Καὶ ἐγὼ μὲν θ' ἀναγνώσω αὐτὰς, ἡ δὲ Ὑμετέρα Ἐξοχότης ἂς ἐκλέξῃ οἱανδήποτε προτιμᾷ. Βλέπετε τοῦτον τὸν τροχὸν, ἔχοντα πέριξ αὐτοῦ δώδεκα ἀριθμοὺς καὶ μικρὸν βέλος κινητὸν ἐν τῷ μέσῳ; Δίδετε εἰς τὸ βέλος μίαν chiquenaude. . .

— Ὦ τὸν Φραντσέζον! Ὑπέλαβε χλευαστικῶς· λέγεται ὅμως καὶ croquignole . . .

Ἐπέσκωψε δέ με διότι ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπίστευεν ὅτι πρὸς πάντας σχεδὸν ἦν ἄγνωστος ἡ γαλλική. Εἰ δὲ καὶ ἐπείσθη, ὅτι σφαλερὰν εἶχε τὴν ἰδέαν, ἠγάπα νὰ ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν.

— Κτυπήσατε, ἀπεκρίθην, τὸ βέλος, ἔστω καὶ διὰ croquignole. Ὅταν δὲ σταθῇ εἷς τινα ἀριθμὸν, θὰ μετρήσω κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, (ἔδειξα δὲ πῶς), καὶ μεταβαίνων εἰς σελίδα ἀντίστοιχον θὰ εὕρω τὴν ἀπόκρισιν.

— Ἀξιόλογα! ἀνέκραξε σκιρτῶν ὡς εἰ εἶχε τὴν ἡλικίαν μου. Ἀνάγνωθι τὰς ἐρωτήσεις.

Ἐνῷ δὲ ἀνεγίνωσκον·

—Στάσου, στάσου, ὑπέλαβεν, αὐτὴ μὲ ἀρέσκει. Καὶ ἠρώτησεν ἂν ἔμελλέ ποτε νὰ νυμφευθῇ. Ἐγὼ δὲ, στραφεὶς μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν ἐπ' ἀριστερὰ κύκλον καὶ ἐξομαλύνας τὸ κάλυμμα τοῦ φυλλαδίου, ἐπαρουσίασα πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, ὅς τις κτυπήσας ἀνέμενεν ἀνυπομόνως τὴν ἀπάντησιν. Πόσον δὲ ἀνεκάγχασεν ὅτε ὡς ἄλλη Πυθία ἀνέγνων μεγαλοφώνως τὰ ἑξῆς·

«Νὰ 'πανδρευθῇς δὲν 'γνιάστηκες ὅσον ποῦ ἤσουν νέος,
Καὶ τὸ γυρεύεις ὕστερα 'πῶγινες γηραλέος»;

Τοσοῦτον δ' ἐγέλα ὥστε μόλις κατώρθωσε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν μαντείαν πρὸς τὸν ἐπίσης γελῶντα, ἀλλὰ μὴ εἰδότα διὰ τί γελᾷ, ναύαρχον. Ἀφ' οὗ δ' ἔπαυσε λέγων καὶ καγχάζων·

— Τώρα, εἶπεν, ἀνάγνωθι παρακάτω.

Ὑπακούσας δὲ ἀνέγνων καὶ τὰς λοιπὰς ἐρωτήσεις. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν·

— Ἠξεύρεις, εἶπε σύννους, ποίαν τῶν ἐρωτήσεων τούτων προτιμῶ;

— Ποίαν; ἠρώτησα ἀπορῶν διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ ἤθους.

— Τὴν λέγουσαν ἂν θὰ ἰδῶ καὶ πάλιν τὸν ξενιτευμένον μου.

Στραφεὶς δ' ἐκ νέου πρὸς ἀριστερὰ, παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ πλήξῃ τὸ βέλος· καὶ ἡ Πυθία ἀπήντησε ταῦτα·

«Πολὺς καιρὸς θέλει διαβῇ, χρόνοι θέλει περάσουν,
«Θὰ κλαύσουν τὰ 'ματάκιά σου ὡς νὰ τὸν ἀπολαύσουν».

— Τῇ ἀληθείᾳ, εἶπε μελαγχολικῶς μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν στίχων, προτιμότερον νὰ μὴ ἐσυμβουλευόμην τὸ μαντεῖόν σου.

Καὶ ἀνεχώρησε πρὸς τὴν πρύμναν.

Γνῶμαι καὶ σκέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

300.

Μανίαι τινὲς μεταδίδονται ὡς νόσοι λοιμώδεις.

301.

Πολλοὶ καταφρονοῦσι τὸν πλοῦτον, ὀλίγοι ὅμως γινώσκουσι τῆς μεταδόσεως αὐτοῦ τὸν τρόπον.

302.

Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, μόνον ὅταν περὶ μικρῶν συμφερόντων πρόκειται, τολμῶμεν νὰ ἐκλάβωμεν ὡς μὴ πιστὰ τὰ φαινόμενα.

303.

Ὅσα καὶ ἂν εἴπωσιν ἡμῖν ὑπὲρ ἡμῶν καλὰ, οὐδὲν καινὸν ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Οἰκοδέσποινα (ἐπιθεωροῦσα τὸ κατάστιχον τοῦ μαγείρου). Κύτταξ' ἐδῶ νὰ σοῦ κάμω μίαν ὀρθογραφικὴν παρατήρησιν· ἐδῶ ἔχεις γραμμένον «γλῶσα» μὲ ἕνα σίγμα ἐνῷ θέλει δύο.

Μάγειρος. Μὲ συγχωρεῖτε, κυρία, κάμνω κατὰ τὴν παραγγελίαν σας· κυνηγῶ παντοῦ τὴν οἰκονομίαν.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Μὲ ὅσα καὶ ἂν εἶπεν ὁ Βαλζὰκ, ὑπάρχει ἐν τῷ βίῳ τῆς γυναικὸς ἐποχὴ, καθ' ἣν καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀσχημία παρέρχεται· εἶνε δὲ ἡ ἡλικία ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ μὲν ὡραῖαι ἀρχίζουσι νὰ χάνωσι τὴν καλλονήν των, αἱ δὲ ἄσχημοι νὰ λέγωσιν ὅτι ὑπῆρξαν ἄλλοτε ὡραῖαι. (Stahl).

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Ἐὰν ἐνώπιον ὑμῶν, λέγει πρακτικός τις ἰατρὸς, προσβληθῇ τις ὑπὸ ἐπιληψίας δοκιμάσατε τὸ ἑπόμενον ἰατρικὸν, ἁπλούστατον ἅμα δὲ καὶ ἀβλαβὲς, ἀλλὰ τὰ μάλιστα ἀνακουφίζον τὸν πάσχοντα.

Καλύψατε τὸ πρόσωπον τοῦ πάσχοντος διὰ μαύρου μεταξίνου μαντηλίου καὶ οἱ σπασμοὶ θὰ παύσωσιν ἐν ἀκαρεί.

Ποῦ ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια; ἐν τῇ μετάξῃ ἢ ἐν τῷ χρώματι; Καὶ ἐγὼ μὰ τὸ ναὶ δὲν ἠξεύρω τί νὰ σᾶς εἴπω· ἀλλ' ὅμως εἶδον ἰδίοις ὄμμασιν ἐπιληπτικόν τινα ἀφρίζοντα καὶ βασανιζόμενον ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ καταπραϋνθέντα καὶ ἀνακουφισθέντα διὰ τοῦ ὑποδειχθέντος μέσου. Τὸ πείραμα τοῦτο ἐπανελήφθη ἐνώπιόν μου πεντάκις μετὰ πάσης ἐπιτυχίας.

ΑΘΗΝΗΣΙ—ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ, ΟΔΟΣ ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΑΙ ΝΙΚΙΟΥ, 15